

УНІВЕРСИТЕТ «КРОК»

Факультет економіки та підприємництва

Кафедра національної економіки та фінансів

Ганзевич Віталій Петрович

УДК 336.221.4

Дипломна робота

«Податкове стимулювання малого бізнесу в Україні»

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр

Дипломна робота містить результати власних доробок.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання
на відповідне джерело

_____ **В.П. Ганзевич**

Науковий керівник _____ **Румик Ігор Іванович,**
д.е.н., доцент

Київ – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ	7
1.1. Економічна сутність та розвиток малого бізнесу	7
1.2. Державна політика в сфері оподаткування малого підприємництва ...	16
1.3. Зарубіжний досвід підтримки та податкового стимулювання малого бізнесу.....	21
РОЗДІЛ 2. СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ ОПОДАТКУВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ.....	34
2.1. Внесок малого бізнесу в економічний та соціальний розвиток України.....	34
2.2. Практика оподаткування малого бізнесу в Україні.....	45
2.3. Проблеми в оподаткування підприємств малого бізнесу в Україні.....	51
2.4. Шляхи посилення податкового стимулювання малого бізнесу в Україні.....	57
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	65
ДОДАТКИ.....	70

ВСТУП

Актуальність дослідження. У переважній більшості держав світу малому бізнесу належить визначальне місце у складі валового національного продукту, що сприяє більш повному задоволенні попиту в товарах та послугах, підвищити зайнятість населення, надходження грошових коштів в бюджет країни внаслідок сплати податків. В цілому ж малі підприємства є важливим рушієм економічного розвитку. Малий бізнес в Україні знаходиться під дією постійних реформ, які справляють негативний вплив на інвесторів, бізнесменів та результати їх бізнесу та взагалі на його відкритість. На подальший розвиток малого підприємництва в Україні мають вплив ряд економічних та організаційних перешкод, серед яких особливу роль відіграє механізм оподаткування. Серед дієвих інструментів державної фінансової підтримки малого бізнесу в Україні є пільгове оподаткування. Малі підприємства мають змогу окрім загальної системи оподаткування використовувати пільговий режим оподаткування, хоча доцільність застосування даного режиму є суперечливою. Запровадження в Україні спрощеної системи оподаткування для суб'єктів малого бізнесу забезпечило реальні позитивні зміни в їх розвитку, хоча й досі справляє високе податкове навантаження на їх діяльність. Зміни, які востаннє вносились до системи спрощеного оподаткування призвели до її суттєвої лібералізації та й, відповідно, до збільшення чисельності її платників. Спрощена система оподаткування малого бізнесу передбачає більш простий підхід до визначення бази оподаткування та нарахування податкового зобов'язання, спрощення облікових процесів до доступного кожному громадянину рівня. Спрощена система оподаткування є визначальним інструментом державної податкової політики спрямованої на підтримку малого бізнесу в Україні, та відповідно повинна супроводжуватися інноваційними програмами та способами ведення малого бізнесу, за аналогією із зарубіжними країнами. В цілому ж проблема подальшого розвитку спрощеної системи

оподаткування малого бізнесу в Україні потребує сьогодні зважених та дієвих підходів до оподаткування суб'єктів малого бізнесу.

Досвід США, країн Європейського Союзу та Японії демонструє нам, що малий бізнес істотно впливає на економічний розвиток країни, оскільки створює нові робочі місця, забезпечує стабільні надходження до бюджету, діє у тих сегментах ринку, до яких великому бізнесу складно пристосуватися. Враховуючи вищезазначене, економічно розвинені країни постійно сприяють подальшому розвитку підприємств малого бізнесу через низку фінансових інструментів, серед яких визначальне місце посідають спеціальні режими оподаткування.

Український Уряд визнав розвиток малого бізнесу своїм пріоритетом, який знайшов своє уособлення в Стратегії МСП, для реалізації якої КМУ затверджено План заходів, який супроводжується численними внутрішніми та міжнародними ініціативами.

Дослідженню спрощених систем оподаткування підприємств малого бізнесу приділяється велика увага з боку науковців. Серед вітчизняних і зарубіжних науковців можна відзначити праці В. Л. Андрущенко, В. В. Буряковського, З. С. Варналія, В. П. Вишневського, Ю. Г. Дьякона, Ю. Б. Іванова, О. Р. Квасовського, А. І. Крисоватого, І. О. Луніної, П. В. Мельника, С. А. Музиченко, В. Н. Парсяка, А. М. Піддєрьогіна, А. М. Соколовської, Т. В. Уманець, А. П. Чередніченко, В. О. Швадченка, С. І. Юрія.

Метою даної роботи визначено дослідження теоретичних та практичних аспектів податкового стимулювання малого бізнесу і на цій основі визначення можливих шляхів його вдосконалення в Україні.

Для досягнення поставленої мети в роботі вирішено *наступні завдання*:

- розглянути економічну сутність та розвиток малого бізнесу;
- визначити державну політику в сфері оподаткування малого підприємництва;
- вивчити зарубіжний досвід підтримки та податкового стимулювання малого бізнесу;

– оцінити внесок малого бізнесу в економічний та соціальний розвиток України;

- дослідити практику оподаткування малого бізнесу в Україні;
- окреслити проблеми в оподаткування підприємств малого бізнесу в Україні;
- визначити можливі шляхи посилення податкового стимулювання малого бізнесу в Україні.

Об’єктом дослідження є процес оподаткування суб’єктів малого бізнесу.

Предметом дослідження є фінансові відносини, що виникають у процесі податкового стимулювання суб’єктів малого бізнесу.

В ході дослідження використовувались загальнотеоретичні та економіко-математичні *методи*. Дослідження побудовано на основі системного підходу, який дав можливість провести комплексний аналіз оподаткування суб’єктів малого бізнесу в Україні та дослідити стан їх розвитку.

Робота складається з вступу, двох розділів, семи підрозділів, висновків та пропозицій та списку використаних джерел.

Інформаційну базу дослідження становлять праці вітчизняних та зарубіжних фахівців у галузі оподаткування та аналізу малого бізнесу, а також з питань управління проєктами, матеріали спеціалізованої періодичної преси, нормативно-правові матеріали.

Наукова новизна одержаних результатів кваліфікаційної роботи.

Наукова новизна дослідження полягає у поглибленні методики визначення та розрахунку ефективності оподаткування малого бізнесу в умовах невизначеності та ризику шляхом удосконалення діючої структури законодавства, що дозволить підвищити ефективність діяльності та фінансові результати досліджувальної галузі.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що наведене в кваліфікаційній роботі обґрунтування участі досліджуваної ніші в оподаткуванні може бути використане у практичній діяльності вітчизняних підприємств та державних структурах. Висновки і рекомендації щодо

удосконалення методики оцінки ефективності оподаткування малого бізнесу на основі вдосконалення стратегії оподаткування малих підприємств мають важливе практичне значення.

У ході дослідження були використана наступна **методологічна основа кваліфікаційної роботи**: пошуку, обробки наукової та методичної літератури, фінансово-економічного аналізу, узагальнення, методи графічного подання інформації, порівняння, прогнозування, спостереження тощо.

Апробація результатів дослідження. Результати магістерського дослідження були обговорені на науково-практичній конференції «Розвиток економіки України: уроки сьогодення-реалії майбутнього» (м. Київ, 2021).

Структура кваліфікаційної роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, семи підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Робота містить 7 таблиць, 7 рисунків і 3 додатки.

Загальний обсяг магістерської роботи становить 69 сторінок, список використаних джерел становить 51 найменування.

Рік виконання кваліфікаційної (магістерської) роботи – 2021.

Рік захисту кваліфікаційної (магістерської) роботи – 2022.

РОЗДІЛ 1. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ

1.1. Економічна сутність та розвиток малого бізнесу

Розвиток малого бізнесу вважається одним із перспективних напрямків ринкових перетворень в Україні. Для належного розвитку малих підприємств важливе значення має відповідне законодавче забезпечення усіх сторін їх діяльності. У спеціалізованій і науковій літературі застосовуються такі терміни, як «малий бізнес», «малі підприємства», «сектор малого підприємництва», у нормативних документах – «малі підприємства», «суб'єкт малого підприємництва». Незважаючи на дослідження та велику кількість праць з різних аспектів розвитку малих підприємств, до цього часу існує деяка невизначеність у розумінні цих термінів. Проблема полягає у вирішенні того, за якими критеріями відрізнити малі підприємства від інших.

Суть малого підприємства завжди була предметом суперечок. Сьогодні провідними економістами використовуються наступні визначення малого підприємства (фірми):

Мала фірма – це фірма, якою керує власник і яка не має складної організації управління [32].

Мала фірма – це та фірма, у якої доступ до ринку капіталу обмежений і яка має незначну частку свого товару на ринку [28].

Мале підприємство – це фірма, якою керує незалежний власник, яка не посідає у своїй галузі домінуючого становища і відповідає певним критеріям за кількістю зайнятих і щорічним критеріям продажів [22].

Мале підприємство – це невелике виробництво [39].

Мале підприємство – це підприємство з невеликою кількістю штатних працівників [32].

Отже, при визначенні малого підприємства можуть використовуватись кількісні та якісні критерії. До якісних критеріїв відносять: висока

організаційно-функціональна гнучкість, високий рівень конкуренції, простота організації на основі безцехової структури, поєднання в одній особі кількох виробничо-управлінських функцій, переважна орієнтація на місцеві джерела сировини і ринки збуту продукції, обмеженість грошових і матеріальних ресурсів, потреба у розумній підтримці державою і великим бізнесом.

До кількісних критеріїв відносять: кількість працівників, оборот (обсяг) продаж, величину активів, кількість філій або підрозділів, частку фірми на ринку, сукупний капітал фірми. У ЄС критерії визначення розміру малих та середній підприємств розрізняється серед країн-членів. У свою чергу, чинне українське законодавство передбачає два підходи до їх класифікації (табл. 1.1).

Таблиця 1. Критерії визначення розміру МСП

Нормативний документ		Критерій	Мікро-	Мале	Середнє	Велике
ЄС ¹		Середня кількість працівників, осіб	<10	<50	<250	>250
		Річний оборот, млн. євро	≤2	≤10	≤50	>50
		Річний баланс, млн. євро	≤2	≤10	≤43	>43
Україна	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	Середня кількість працівників, осіб	<10	<50	<250	>250
		Річний оборот, млн. євро	<0,7	<8	<40	<40
		Річний баланс, млн. євро	<0,35	<4	<20	<20
	Господарський кодекс України	Середня кількість працівників, осіб	≤10	≤50	Усі підприємства, які не належать до суб'єктів мікро-, малого та великого підприємництва	>250
			та	та		та
		Річний баланс, млн. євро	≤2	≤10		>50

¹ Див. Рекомендація комісії від 06 травня 2003 року стосовно визначення мікро-, малих та середніх підприємств (2003/361/ЄС). Доступно за посиланням: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:124:0036:0041:EN:PDF>

Згідно статті 2 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» – необхідно, щоб щонайменше дві з трьох умов одночасно спрацьовували. Згідно статті 55 Господарського кодексу України – вимагається одночасне дотримання двох умов для віднесення до того чи іншого розміру. Підхід за Господарським кодексом України було імплементовано разом із прийняттям Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», що за винятком критерію річного балансу більшою мірою узгоджується із підходом, що використовується ЄС, зокрема при визначенні підстав надання державної підтримки та вжиття заходів, спрямованих на розвиток малого бізнесу.

Отже, критерії визначення належності до підприємств малого бізнесу в ЄС співставні з критеріями за національним законодавством.

З врахуванням вищесказаного можна дати наступне визначення малому підприємству: це елемент системи економічних відносин в економіці ринкового типу, який забезпечує її інноваційну активність і підтримує конкурентне середовище.

В залежності від того, який вид діяльності і яку стратегію поведінки вибирає підприємство на ринку, в економіці західних країн виділяють такі види малих підприємств: комунанти, пацієнти, експлеренти.

Малі підприємства-комунанти спеціалізуються на виготовленні окремих вузлів і деталей. Ці підприємства тісно взаємодіють з великими підприємствами через систему кооперативних зв'язків, системи субпідряду. При їх допомозі великі підприємства звільняються від не вигідного допоміжного неефективного виробництва. Малі підприємства даної групи знаходяться у великій залежності від крупних і ведуть жорстку конкурентну боротьбу між собою [32].

Малі підприємства-пацієнти спеціалізуються на випуску готової продукції, орієнтованої на локальні ринки збуту з обмеженим попитом, на місцеві джерела сировини і матеріалів. Вони досить незалежні від великих підприємств і можуть навіть конкурувати з ними за якістю продукції.

Малі підприємства-експерименти – це ризикові фірми або інноваційні підприємства, які займаються, в основному, науковими, конструкторськими розробками, комерційним освоєнням технічних відкриттів, виробництвом дослідних, пробних партій товарів.

Малі підприємства здійснюють свою діяльність у всіх сферах і галузях народного господарства, виконуючи один або кілька видів діяльності. Вони володіють самостійністю в здійсненні господарської діяльності, розпорядженні готовою продукцією, прибутком, який лишається після сплати податків та інших зобов'язань.

Роль і місце малих підприємств в національній економіці найкраще виявляється в виконуваних ними функціях [33].

– Вагомий внесок у формування конкурентного середовища. Малий бізнес сприяє становленню конкурентних відносин, оскільки є антимонопольним за своєю природою. Здатність малого бізнесу швидко реагувати на тенденції ринку й розробляти нові товари для задоволення потреб споживачів визнана великими компаніями.

– Надає ринковій економіці гнучкості, оперативно реагуючи на зміни кон'юнктури ринку, особливо, в умовах швидкої індивідуалізації та диференціації споживчого попиту, зростання номенклатури товарів та послуг. Невеликий обсяг виробництва і обмежені ресурси змушують малі підприємства швидко пристосовуватись до нових умов, а великі компанії є менш поворотними в плані пристосування власної стратегії до нових тенденцій в економіці.

– Прискорення реалізації новітніх технічних та комерційних ідей, наукоємкої продукції. Понад 60% новизни ХХ ст. створено незалежними винахідниками й невеликими компаніями. Основою таких досягнень є більш вільні організаційні умови на малих підприємствах, більше індивідуального підходу в розробках.

– Створення нових робочих місць і поглинання надлишкової робочої сили під час циклічних спадів та циклічних зрушень економіки (вирішення проблеми зайнятості).

– Пом'якшення соціальної напруги, демократизація ринкових відносин, передумова створення середнього класу. Малий бізнес виконує функцію послаблення притаманній ринковій економіці тенденції до соціальної диференціації та розширення соціальної бази реформ.

Функціонування малого підприємництва не є відокремленим, взаємодіючи з великим та середнім підприємництвом, з державним сектором, воно становить невід'ємний структурний елемент сучасної ринкової економічної системи і виконує багато економічних ролей (рис. 1.1).

Рис. 1.1 – Роль малого підприємництва в суспільстві [7]

Найважливішими чинниками значної ролі малого бізнесу в перехідній економіці є:

– структурні розриви в економіці, викликані неефективністю командно-адміністративної системи (залежність від важкої промисловості, обмежене

виробництво споживчих товарів, неефективна система збуту і нерозвинута галузь роздрібної торгівлі);

- неефективне функціонування державних підприємств (незважаючи на регулятивний захист, державні підприємства не могли конкурувати з ефективнішими приватними компаніями, орієнтованими на прибуток);

- низький технологічний рівень вітчизняної промисловості (створив можливість для невеликих компаній, які розробили і запатентували власні технології або використали доступ до іноземних технологій);

- низький рівень життя (низькі доходи і відсутність перспектив на державних підприємствах викликали масовий перехід активних громадян до підприємницької діяльності);

- мотивація одноосібних підприємців істотно відрізняється від нестимульованої діяльності керівників державних підприємств.

Останній чинник підприємницької діяльності відіграв особливу роль у прискоренні перехідних процесів. Можна навести ряд аргументів щодо того, що, крім успішних макроекономічних заходів, вжитих у постсоціалістичних країнах, загальний економічний прогрес став наслідком того духу підприємництва, який у цей процес приніс саме малий бізнес. Сила підприємництва як способу життя дала поштовх, який активізував появу нових відносин власності, зміни в соціальній свідомості й економічну ефективність.

Такі країни, як Польща, Угорщина, Словенія і Чехія вже перебувають на третьому етапі саморегуляції ринку. Можна навести ряд аргументів, зокрема, про те, що ці країни вже мали основу для розвитку, їхня економіка перебувала на вищому етапі розвитку і вони мали кращі відносини з іншими країнами з вільною ринковою економікою. Незважаючи на ці фактори, аналіз розвитку в Україні показує, що головною причиною неефективності економіки є відсутність гнучкого й пристосованого до нових умов політичного середовища. Таке спостереження можна легко пояснити й підтвердити високою часткою (50%) тіньової економіки в Україні.

Значна роль у вирішенні багатьох складних проблем належить малому підприємству, яке являє собою чисельну верству дрібних власників, котрі значною мірою визначають темпи економічного розвитку, структурну та якісну характеристику ВВП; за їх участю відбувається побудова нових господарських зв'язків, здійснюється швидка окупність затрат; вони слугують дієвим фактором стримування зростання цін; зменшується соціальна напруга у суспільстві, насамперед, за рахунок створення нових робочих місць.

Розвиток малих підприємств сприяє швидкому насиченню ринку товарами і послугами, подоланню галузевого і регіонального монополізму, розширенню конкуренції, прискоренню науково-технічного прогресу, підвищенню експортного потенціалу країни. Ефективне ринкове господарство можливе лише в тих випадках, якщо на ринках товарів і послуг монополістичні структури будуть урівноважені необхідним числом підприємств малого бізнесу, які вирішальною мірою забезпечать збереження ринку і допоможуть вирішити соціальні та економічні проблеми [29].

Малі підприємства здатні зміцнити фінансову базу місцевого самоврядування, позитивно вплинути на розвиток сіл, невеликих міст, сприяти відродженню художніх і підсобних промислів.

Зарубіжні спеціалісти вважають найбільш важливим для розуміння суті малого бізнесу вивчення якісних характеристик малих підприємств.

Ключовою характеристикою малих форм господарської діяльності в Німеччині визнається єдність права власності і безпосереднього управління підприємством та пов'язаного з ним ризику.

Другою характерною рисою є обмеженість масштабів підприємства, що породжує особливий персоніфікований характер відносин між господарем і працівником.

Третя – особливе значення ролі керівника підприємства: він сам повністю відповідає за результати господарювання.

Четверта – сімейне ведення справи.

П'ята проявляється у джерелах фінансування [14].

Серед якісних характеристик в Англії комісією Боултона виділені три основні ознаки: невеликий ринок збуту, який не дозволяє фірмі впливати на ціни і обсяг реалізації; власник сам контролює свій бізнес, і ця умова дозволяє виключити дрібні філіали великих фірм; власник сам бере участь у всіх аспектах управління бізнесом і в процесі прийняття всіх рішень [15]. Враховуючи те, що основна частка малих підприємств працює на забезпечення потреб місцевих ринків, сприяє створенню нових робочих місць в регіонах, врешті-решт, поповнює місцевий бюджет, основна вага у реалізації державної підтримки підприємництва переноситься на регіональний рівень. Поряд з економічним ефектом сектор малого бізнесу здійснює вирішальний вплив на зайнятість і добробут громадян, а також динаміку інноваційного розвитку економіки країни. Крім того, саме розвиток малого бізнесу є основою формування середнього класу, який є основою суспільства економічно розвинених країн.

Тривалий час (з 1991 року) визначення малих підприємств у Законі України «Про підприємства в Україні» (втратив чинність) було єдиним і використовувалось в першу чергу для надання їм пільг в оподаткуванні. У чинних нормативних документах існує декілька ознак ідентифікації малих підприємств для різних цілей. Економістами України особливості правового визначення малих підприємств не розглядаються. Проте вони не розглядають питання ідентифікації малих підприємств для цілей бухгалтерського обліку і аудиту. Вважаємо, що питання правового визначення малих підприємств на сьогодні недостатньо вивчене і потребує додаткового дослідження. Щодо терміну «підприємництво» в контексті виразу «мале підприємництво», то його визначення наведено в Господарському Кодексі, де вказано, що це – безпосередня, самостійна, систематична, на власний ризик діяльність по виробництву, виконанню робіт, наданню послуг з метою отримання прибутку, яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності у порядку, встановленому законодавством. Суб'єктами підприємницької діяльності можуть бути громадяни України, інших держав та юридичні особи всіх форм власності [15].

У 1998-1999 роках відбулись зміни в ідентифікації малих підприємств України. В Указі Президента України «Про державну підтримку малого підприємництва» (втратив чинність) від 12.05.98 р. №456/98, а пізніше у Законі України з такою ж назвою від 19.10.2000 р. № 2063 – III, а з 2012 р. Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» наведено визначення суб'єктів малого підприємництва. До них відносяться: фізичні особи, які займаються підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи, зареєстровані у встановленому порядку; юридичні особи – суб'єкти підприємництва будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний період не перевищує 50 осіб та обсяг річного валового доходу не перевищує 500 тис. євро [7].

До суб'єктів малого підприємництва, на які поширюється дія Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» не відносяться [7]:

- 1) довірчі товариства, страхові компанії, банки, фінансово-кредитні та небанківські фінансові установи;
- 2) суб'єкти підприємницької діяльності, у статутному фонді яких частка, що належить юридичним особам-учасникам та засновникам даних суб'єктів, які не є суб'єктами малого підприємництва, не перевищує 25%;
- 3) ломбарди, суб'єкти підприємництва, які займаються гральним бізнесом, пункти обміну іноземної валюти;
- 4) виробники та імпортери підакцизних товарів.

Цей Указ визначив також окрему категорію малих підприємств – мікропідприємства. Мікропідприємства – це суб'єкти малого підприємництва з середньообліковою чисельністю працюючих за звітний період до 10 осіб включно та обсягом виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за рік, що не перевищує 250 000 гривень. Вони поряд з діючою системою оподаткування, обліку та звітності, можуть за власним бажанням застосовувати спрощену, яка передбачає для суб'єктів малого підприємництва заміну сплати

встановлених законодавством податків і обов'язкових платежів сплатою єдиного податку та застосування спрощеної форми ведення документів в бухгалтерському обліку та звітності.

Відповідно до Цивільного кодексу України від 16.01.2003 № 435-IV до суб'єктів малого підприємництва відносяться внесені в єдиний державний реєстр юридичних осіб споживчі кооперативи та комерційні організації (за винятком державних і муніципальних підприємств), а також фізичні особи, внесені до єдиного державного реєстру індивідуальних підприємців, що здійснюють підприємницьку діяльність без утворення юридичної особи (далі – індивідуальні підприємці), селянські (фермерські) господарства, середня чисельність працівників за попередній календарний рік яких не повинна перевищувати: а) для малих підприємств – до 100 осіб включно; б) для мікропідприємства – до 15 осіб [7].

Граничні значення виручки від реалізації товарів (робіт, послуг) за попередній рік без урахування податку на додану вартість для наступних категорій суб'єктів малого підприємництва не повинні перевищувати граничні значення, встановлені Урядом України для кожної категорії суб'єктів малого підприємництва. Більше того, категорія суб'єкта малого підприємництва визначається відповідно до найбільшого за значенням і змінюється лише у випадку, якщо граничні значення вищі або нижчі вищевказаних граничних значень протягом двох календарних років (наступних один за іншим).

1.2. Державна політика в сфері оподаткування малого підприємництва

Євроінтеграція – цивілізаційний вибір України, одна з ключових вимог Революції гідності. У системі зовнішньополітичних пріоритетів України вона посідає особливе місце. З моменту тимчасового застосування Угоди про асоціацію між Україною та Європейським союзом (ЄС) розпочалися незворотні

процеси європейської інтеграції України, аналогічні тим, що виконують країни-кандидати на вступ до ЄС. Перспектива членства у ЄС є стратегічним орієнтиром українських прагнень до перетворення і ключовою метою, заради якої проводяться реформи. Уперше Україна брала участь у саміті в статусі держави, яка уклала Угоду про асоціацію з Європейським Союзом.

Для України європейська інтеграція – це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок ЄС. Як невід’ємна частина Європи Україна орієнтується на діючу в провідних європейських країнах модель соціально-економічного розвитку.

Зближення з ЄС є гарантією, а виконання його вимог – інструментом розбудови демократичних інституцій в Україні. Крім того, членство у ЄС відкриває шлях до колективних структур спільної безпеки Євросоюзу, забезпечить ефективнішу координацію дій з європейськими державами у сфері контролю за експортом і нерозповсюдження зброї масового знищення, дасть змогу активізувати співробітництво в боротьбі з тероризмом, організованою злочинністю, контрабандою, нелегальною міграцією, наркобізнесом тощо.

Євроінтеграційні процеси, що відбуваються в останні роки в економіці України свідчать про те, що держава здатна приймати довгострокові, стратегічні рішення в умовах економічної й політичної нестабільності. Зарубіжний досвід переконливо доводить, що ефективне функціонування малих підприємств можливе за умов державної підтримки та сприяння.

Малі підприємства відіграють важливу роль у інноваційному розвитку країн Європи та світу, пропонуючи більш ефективне використання капіталу для створення та розвитку інновацій, високої мобільності та гнучкості, створення робочих місць. У Європейському Союзі 94–98 % всіх інноваційних підприємств є малими та середніми.

В табл. 1.2 наведено інструменти фінансової підтримки розвитку малих підприємств та виділено їх переваги, недоліки та можливості застосування в Україні [12; 14].

Таблиця 1.2 – Особливості застосування податкових інструментів фінансової підтримки малих підприємств

Інструмент	Переваги	Недоліки	Можливості застосування
Податкові пільги	Відміна або скорочення податків для МСП: зниження податкових ставок на прибуток, що використовується на фінансування НДДКР, придбання обладнання; зменшення оподаткованої бази на величину витрат, спрямованих на проведення наукових досліджень і розробок	Існує неоднозначність в оцінці ролі податкових пільг в активізації інноваційного процесу та труднощі, пов'язані з правильним їх застосуванням, проблеми, пов'язані з ускладненням податкового законодавства і адміністрування відповідних пільг	Надання податкових пільг МСП, щодо стимулювання НДДКР позитивно впливає на збільшення інвестицій в дослідження і розробки з боку приватного сектора

Малий бізнес в Україні розвивається недостатньо швидкими темпами, що свідчить про наявність стримуючих факторів реалізації його потенціалу. Одним з таких факторів багато дослідників вважають особливості оподаткування малого бізнесу в Україні. Однак аналіз еволюції практики оподаткування малого бізнесу показує, що умови сплати податків, ведення обліку та надання звітності суб'єктами малого бізнесу в Україні простіше, ніж у більшості економічно розвинених країн.

Враховуючи ризик використання підприємств малого бізнесу в схемах ухилення від сплати податків, вважаємо, що використання альтернативних систем оподаткування може бути виправданим лише в короткостроковій перспективі. Тому в найближчому майбутньому політика оподаткування малого бізнесу повинна бути переорієнтована на європейський досвід, з поступовим переведенням суб'єктів малого бізнесу на загальну систему оподаткування із застосуванням пільг в частині стимулювання інвестицій і встановлення

порогової величини доходу, що дозволяє сплачувати податок на доходи фізичній особі.

У євроінтеграційному процесі кожної країни настає момент, коли із зовнішньополітичного питання він перетворюється на ряд конкретних і досить складних завдань політики внутрішньої. Для України такий момент настав з підписанням Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 р. Відтоді на перший план вийшли абсолютно технічні потреби, наприклад імплементація сотень європейських нормативних актів, щоб правила, за якими функціонує державний сектор, політика та економіка в Україні, були такими ж, як у Європі. Питання наявності ефективного органу з питань європейської інтеграції – основне для забезпечення успішності процесу в цілому. Водночас способи менеджменту різні, кожна країна вибудовувала свою, індивідуальну систему. Одним з найуспішніших прикладів ефективного менеджменту євроінтеграційних процесів можна вважати налагодження цієї роботи в Польщі. Уповноважений уряду з питань євроінтеграції та іноземної допомоги отримав там статус держсекретаря. Він очолив офіс Комітету у справах євроінтеграції – потужну структуру, створену в 1996 р. (сам комітет, створений тоді ж, очолює безпосередньо прем'єр-міністр).

Кабінет міністрів 13 серпня 2014 р. видав постанову № 346 про створення урядового офісу з питань євроінтеграції. Безперечно, поява такої установи – прогресивний крок, однак статус та функції офісу переважно «координуючі», чого явно недостатньо для впевненого просування шляхом єврореформ.

У боротьбі з корупцією (створено Антикорупційне бюро, Нацагентство з питань запобігання корупції, внесено зміни до антикорупційних законів), у реформі держзакупівель і дерегуляції (закріпленій мораторій на перевірки, зменшено кількість податків з 22 до дев'яти, спрощені на законодавчому рівні процедури отримання ліцензій та інших дозвільних документів) уряд оцінив роботу української влади як «значний прогрес».

Сьогодні в Україні залишаються невирішеними чимало проблем розвитку малих підприємств та існує необхідність в активізації ролі держави щодо

прискореного формування сектору малих підприємницьких структур. Тому, у межах даної роботи, пропонуємо наступні інструменти стимулювання розвитку малого підприємництва:

- державна підтримка: сприяння формування сприятливого підприємницького клімату (привести чинні нормативно-правові акти місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування у відповідність до принципів державної регуляторної політики; розробити механізм часткового відшкодування з місцевих бюджетів відсоткових ставок за кредитами, залученими суб'єктами малого та середнього підприємництва для реалізації інвестиційних проектів;

- міжнародна допомога (фінансова, технічна, у підготовці кадрів): розробити механізми надання матеріальної допомоги малим підприємствам, що виробляють екологічно чисту продукцію сільського господарства, займаються її переробкою та експортом; сприяти переорієнтації вивільненої робочої сили на нові види діяльності у сільському господарстві та у сфері розвитку «зеленого туризму»; сприяти залученню безробітних, зареєстрованих у містах, до працевлаштування на новостворених робочих місцях у сільській місцевості;

- інтеграційна підтримка через субпідряд, франчайзинг, лізинг тощо;

- кооперування та самоорганізація малого бізнесу на політичних та економічних засадах, а саме: спілки, асоціації, громадські об'єднання, кооперативи, мережі, стимулювати проведення регіональних конкурсів (тендерів) щодо закупівлі товарів та надання послуг малими підприємствами за кошти державних та місцевих бюджетів, а також участь підприємців у виконанні регіональних замовлень;

- професійна підготовка та ефективне управління кваліфікованими кадрами: місцевій владі необхідно сприяти самозайнятості безробітних шляхом надання їм одноразової грошової допомоги для започаткування власної підприємницької діяльності; при перепідготовці та підвищенні кваліфікації особливу увагу слід приділяти професіям, що не тільки користуються попитом на ринку праці, але й дають змогу започаткувати власну справу; проводити

семінари та курси підвищення кваліфікації для всіх бажаючих розпочати підприємницьку діяльність.

Європейський вибір України відкриває нові перспективи співробітництва з розвинутими країнами континенту, надає можливості економічного розвитку, зміцнення позицій України у світовій системі міжнародних відносин.

Узагальнюючи вищенаведене, слід підкреслили що малі підприємства відіграватимуть все більшу роль в процесі євроінтеграції України, за умови активного сприяння з боку держави. Такі кроки дозволили б забезпечити ефективність Національної Програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні і впровадження заходів щодо її реалізації. Перспективним є переймання досвіду застосування фінансових інструментів ЄС до українських малих підприємств. Успішність будь-якої євроінтеграційної політики полягає не в твердженнях і деклараціях про європейський вибір, а в слідуванні принципам та цілям цієї політики.

1.3. Зарубіжний досвід підтримки та податкового стимулювання малого бізнесу

Динамічний розвиток малого підприємництва в європейських країнах з трансформаційною економікою забезпечив успішне становлення й розвиток ринкової економіки унаслідок послідовного і цілеспрямованого здійснення державної політики у сфері регулювання і підтримання цих видів бізнесу, відтак нині у цих країнах у секторі такого бізнесу створюється 45– 55% ВВП, у розвинутих країнах Європейського Союзу малими і середніми підприємствами забезпечується 60% ВВП, частка їх в експорті становить 25– 40% з урахуванням участі у комплектуванні готової продукції великих підприємств, частка у вартісному обсязі експорту наближується до 60%, у такому бізнесі працює 70% всього зайнятого населення й спрямовується понад 50% сукупних інвестицій [5].

В економічно розвинутих країн світу існує багатоманітність форм державної підтримки приватних власників.

Більшість розвинених країн оподатковують підприємства малого бізнесу на загальних підставах, але у той же час надають певні, чітко визначені, податкові пільги. Класифікація видів пільгового оподаткування малого підприємництва у різних країнах подана в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3 – Класифікація видів пільгового оподаткування малого підприємництва

Види податкових пільг	Характеристика	Країна
1.Зменшення оподатковуваного прибутку	Прискорена амортизація	Франція, Німеччина, Японія
	Одноразова амортизація	Австралія, Бельгія, Чилі, Польща
2.Зменшення сум податкового зобов'язання	Інвестиційний податковий кредит	Канада, Угорщина, Португалія, Корея
	Дослідницькі податкові кредити	Франція, Данія, Канада
	Податковий кредит на зайнятість	Німеччина, Аргентина, Австрія
3.Звільнення від оподаткування	Звільнення від сплати окремих податків	Франція, Китай, Мексика
	Заміна окремих податків спрощеною системою оподаткування	Україна, Росія, Білорусія

Згідно з податковим законодавством різних країн світу малому підприємству можуть надаватися податкові пільги у вигляді зменшення оподатковуваного прибутку, зменшення податкового зобов'язання чи звільнення від оподаткування.

До того ж, сектор малого підприємництва відрізняє висока динамічність, гнучкість інноваційної активності, здатність до прискореного створення нових виробництв і генерації нових робочих місць, так, зокрема, у США упродовж останнього десятиліття майже 55% інновацій й 75% робочих місць було створено у цьому секторі, за ефективністю капіталовкладень він майже у 9 разів перевищує сферу великого бізнесу [5]. США є країною з найвищим рівнем підприємницької активності у світі. Досвід адміністрації малого підприємництва у сфері податкового стимулювання полягає в поетапному

зменшенні податкових ставок та пониженні прогресивних податкових стягнень за достатньо вузької податкової бази та широкої сфери застосування податкових пільг, що спонукає забезпечити прилив інвестицій у промисловість, сферу послуг, торгівлю. Зменшення ставки податку залежно від розмірів підприємництва є одним з повсякденно використовуваних методів податкових стягнень у малому підприємстві. У США діють пільгові ставки податку на доходи до 16 тис. дол., 15 % – податок на перші 50 тис. дол. і 25 % – на наступні 25 тис. Понад цю суму діє максимальна ставка – 34 %. Також діє прогресивне оподаткування прибутку: до 25 тис. дол. – 15 %; 25-30 тис. дол. – 18 %; 50-75 тис. дол. – 30 %; 75-100 тис. дол. – 40 % [29]. Таким чином, реалізується роздільний підхід до малого підприємництва за принципом – чим менше підприємство, тим більше податкових пільг. Сенат США схвалив законопроект про підтримку малого бізнесу вартістю \$30 млрд [29]. Законопроект не тільки надаватиме підтримку банкам у наданні кредитів, але і забезпечуватиме американських підприємців різними податковими пільгами. При цьому, основною метою Вашингтона є створення нових робочих місць і боротьба з безробіттям шляхом стимулювання малого бізнесу.

Швидке і стає зростання малого підприємництва у розвинутих країнах забезпечується урядовими заходами підтримки, діяльністю неурядових донорських організацій тощо. Середнє і мале підприємство, як відомо, є основою економіки сучасної Німеччини, за даними Дослідного інституту малого і середнього бізнесу (Бонн) нині на цей сектор у країні припадає понад 40% внутрішніх валових інвестицій на фінансування підприємств цього сектору економіки. Однак питання інвестування таких підприємств у Німеччині за напрямом їх технологічного удосконалення й інноваційного розвитку набуло особливої гостроти упродовж останніх років із погіршенням світової кон'юнктури, зниженням рівня споживання, уповільненням темпів економічного розвитку, втратою платоспроможності суб'єктів господарювання, банкрутствами великих і середніх підприємств. Чимало з них могли цього уникнути, якби були достатньо забезпечені власним капіталом. Порівняно з

іншими країнами Європи проблема недостатності власного капіталу для підприємств Німеччини стоїть найгостріше, зокрема, за розміром частки власного капіталу середніх підприємств Німеччина посідає одне з останніх місць у Європі – 22%, щодо малих підприємств цей показник ще нижчий – 14%. Недостатність власного капіталу виявляється істотною проблемою як самих підприємств, так і банківського сектору, оскільки брак капіталу негативно впливає на рейтинг позичальника, що зменшує ймовірність отримання інвестиційного кредиту й суттєво підвищує його вартість. За низького рейтингу позичальника або його погіршення банківська установа змушена збільшувати у структурі відсоткової ставки частку витрат, пов'язаних із зростанням ризику за кредитом, хоча загальний розмір відсоткової ставки не збільшується – за високої конкуренції на ринку банківських послуг Німеччини вона має чітко визначений середньоринковий рівень, відтак для багатьох банків менш прибутковими виявляються кредитні операції. Нині чимало банківських установ Німеччини відмовляється від кредитування середніх і малих підприємств унаслідок дії низки чинників:

1) підприємства середнього та малого бізнесу у країні порівняно з підприємствами інших країн Європи зазнають більшого податкового навантаження, що звужує фінансове поле здійснення інвестування й збільшення частки власного капіталу. Для оптимізування податкових платежів переважна більшість підприємств обирає організаційно-правову форму господарювання «товариства з обмеженою відповідальністю» для послаблення податкового тиску, однак це зменшує можливості залучення додаткових фінансових ресурсів на ринку капіталів;

2) конкурентна боротьба у банківському секторі цієї країни значно інтенсивніша, ніж в інших європейських країнах, до того ж, конкуренцію посилюють громадські кредитні установи, внаслідок чого підтримується порівняно невисокий рівень відсоткових ставок й дещо менша прибутковість кредитних операцій банків, і в той же час зростають кредитні ризики за ними. Гостроти конкуренції за клієнта додають громадсько-правові кредитні установи

Німеччини, що перебувають у комунальній або державній власності, перед якими не стоять питання щодо залучення акціонерів, виплати дивідендів, високого котирування на біржовому ринку тощо. Брак капіталу і низькі відсоткові ставки за кредитами визначають використання банківського кредитування як основного ресурсу для фінансування діяльності середніх і малих підприємств Німеччини, однак за сповільнення темпів виробництва, зниження споживання й економічного зростання збільшилася неплатоспроможність підприємств, що вплинуло на скорочення банківського кредитування й відмову банків надавати малим підприємствам інвестиційні кредитні ресурси, щоправда, банківський сектор змушений удосконалювати діяльність стосовно застосування нових програм, продуктів й інструментів фінансування середнього й малого бізнесу, що поєднували б традиційні форми фінансування з продуктами ринку грошей і капіталу.

Для підтримання ризикованих підприємств у Німеччині здійснюється програма «Венчурний капітал для малих технологічних компаній» (VTC), для якої за допомогою асоціації фондів венчурного капіталу або донорських організацій залучають фінанси для венчурних підприємств. Уряд країни підтримує розвиток ринку венчурного капіталу і сприяє організації «Німецької мережі добровільних інвесторів» (BANG), що забезпечує створення таких структур й об'єднання їх у загальнонаціональну мережу. Для прискорення технологічного й інноваційного прогресу у секторі СМП реалізуються державні програми, зокрема, «Програма інноваційної підтримки СМП» (PRO INNO) щодо інтенсифікації проведення НДДКР підприємствами цього сектору у кооперації з науковими установами, програма передбачає можливість тимчасового переведення спеціалістів наукових установ у такі підприємства і навпаки.

Уряд Німеччини в період кризи 2008 р. надав 15 млрд. євро пільгових кредитів для середнього та малого бізнесу, аналогічна ситуація – і в європейських країнах: у Великобританії уряд застосовував підтримку банків, що, у свою чергу, надавали кредити підприємствам малого бізнесу за

відсотковою ставкою 2007 р. У британській економіці середнє і мале підприємництво посідає першорядне місце, оскільки становить 99,8% загальної кількості підприємств.

Державі належить важлива роль щодо сприяння започаткуванню нового бізнесу, забезпечення фінансово-кредитної підтримки малого підприємництва, підпорядкованого Міністерству бізнесу, підприємництва і регуляторної реформи (Department for Business, Enterprise and Regulatory Reform – надалі BERR), через відповідні структурні підрозділи якого британським компаніям надається фінансова, маркетингова й технологічна підтримка. Усі кредити для малого підприємництва у Британії мають спрямовуватися виключно на фінансування проектів, започаткування торгівлі, розширення існуючого бізнесу або підвищення його ефективності. Кредити можуть використовуватися також для проведення дослідних або новаторських робіт, спрямованих виключно на підвищення комерційного результату фірми. Інвестиційні кредити підприємствам малого бізнесу надають на підставі подання заявником прогнозу фінансових показників і відповідного бізнес-плану, що повинен містити інформацію щодо:

- 1) менеджменту (відомості про керівників, їх досвід, знання галузі, вік, освіту, професійну підготовку);
- 2) продуктів або послуг (докладний опис продукту або послуги, етапів розвитку продукту);
- 3) розмір ринків: споживачів, конкурентів, оцінювання обсягу продажів, шляхів входження на ринок, прогнози реалізації продуктів;
- 4) бізнесу: дати початку діяльності, поточних результатів, боргової історії, наявних зобов'язань;
- 5) цілей і стратегії бізнесу, графіків їх досягнення, факторів ризику, довгострокових цілей;
- 6) фінансового прогнозу результатів бізнесу щонайменше на рік, включно з даними про кошторис доходів і витрат, щомісячний «кеш флоу», баланс і бюджет капітальних видатків;

7) розмір необхідного фінансування (загальної суми за прогнозом використання фондів).

Завдяки реалізації програм щодо розвитку і підтримки малого підприємництва Британія посіла провідне місце серед країн щодо створення найсприятливіших умов для розвитку підприємництва, що дозволило з 1997 р. щорічно заощаджувати близько 10 млрд. фунт. стерлінгів за рахунок скорочення формальних процедур і бюрократичної тяганини.

Досвід багатьох країн свідчить, що найбільш ефективно державна політика підтримки і розвитку малого бізнесу здійснюється на основі спеціалізованого урядового органу з достатніми ресурсними можливостями і повноваженнями. У США – це «Адміністрація малого бізнесу при Президенті США» (SBA), у Британії – «Національне агентство з обслуговування малого бізнесу» у складі Міністерства торгівлі й промисловості» (DTI), у Німеччині – «Генеральний директорат малого і середнього бізнесу, ремісництва, послуг та вільних професій» (DG VIII) у складі Федерального Міністерства економіки й технологій (BMWA), в Японії – Міністерство економіки, торгівлі і промисловості, у складі якого функціонує «Агентство малого і середнього підприємництва» (SMEA), в Угорщині – «Національна рада з розвитку підприємництва», Міністерство економіки, у Польщі – «Департамент ремісництва, малого і середнього підприємництва» при Міністерстві економіки.

Серед державних організацій, що здійснюють підтримку малого бізнесу у провідних країнах світу, найбільш ефективною визнано «Адміністрацію малого бізнесу при Президенті США» (SBA): за потужністю сектору малого бізнесу, сталістю розвитку економіки США, використанням досвіду SBA у проведенні перетворень у системах підтримки малого та середнього бізнесу у країнах Європейського Союзу й Японії. Зазначимо, що у США на законодавчому рівні визнано, що економіка країни заснована на приватному підприємстві й вільній конкуренції й відтак забезпечує національний добробут і безпеку країни, які неможливі без розвинутого сектору малого і середнього підприємництва, який, однак, потребує постійної підтримки. SBA – одна з найбільших у світі

урядових організацій, що спеціалізується на підтримці і розвитку малого підприємництва, підпорядкована безпосередньо Президенту країни, який висуває кандидатуру управлінця SBA для затвердження її Сенатом США. Державна підтримка підприємств цього сектору економіки здійснюється або безпосередньо підрозділами SBA, або уповноваженими компаніями, партнерськими організаціями й фірмами, консультативними пунктами, бізнес-центрами:

1) SBA організувало у країні розгалужену мережу представництв, відділень, консультативних пунктів, бізнес-центрів й уповноважених компаній, що повністю або частково фінансуються федеральним бюджетом для реалізації державної політики щодо малого бізнесу, конкретних заходів і довгострокових програм їх підтримки і розвитку;

2) забезпеченням доступу до капіталу, стимулюванням інвестицій для малого бізнесу, наданням гарантій щодо забезпечення кредитів для таких підприємств;

3) забезпеченням розвитку підприємницького середовища й ефективного функціонування інфраструктури підтримки малого бізнесу;

4) забезпеченням розвитку підприємств (розміщення державних замовлень, трансферт технологій, підтримка інновацій, розвиток депресивних районів, підтримка підприємництва серед різних груп населення: ветеранів, національних меншин, жінок й інших груп населення);

5) забезпеченням фінансової допомоги підприємцям у випадках стихійних лих;

6) розглядом претензій щодо неправомірних дій SBA, інших державних або місцевих органів влади;

7) координацією оперативної діяльності регіональних, територіальних і місцевих відділень SBA, уповноважених партнерських організацій;

8) забезпеченням відкритості діяльності SBA, опублікуванням документів про програми підтримки малого бізнесу, інформаційним обслуговування, здійсненням суспільних зв'язків тощо.

Отже, опосередкованою фінансовою підтримкою малого бізнесу є надання державних гарантій за кредитами відповідно з державними або регіональними програмами доступу малого бізнесу до фінансових ресурсів як у США, так і в Японії, Німеччині та інших країнах. Заслуговує на увагу досвід інвестиційного кредитування малого бізнесу, поширений у США, Японії й Британії, основою якого є створення мережі приватних інвестиційних компаній (SBIC), що використовують власний або позиковий капітали під гарантії урядових організацій (SBA – у США) для інвестування малого бізнесу. Такі компанії надають акціонерний капітал, довготермінові й облігаційні позики, послуги з фінансового менеджменту з можливою їх участю в отриманні прибутків за успішного розвитку й подальшої прибуткової діяльності малих підприємств. У Чехії, Угорщині, Словаччині, Болгарії застосовують модель спеціалізованого державного банку гарантій і розвитку щодо підтримки середнього і малого бізнесу за основною формою цільових державних програм, що реалізують банки розвитку: відтак приблизно 75% державних коштів розподіляється на загальнодержавні програми і 25% – на регіональні програми розвитку середнього і малого підприємництва. Так, у Чехії щорічно реалізуються понад півтора десятка державних програм підтримки середнього і малого підприємництва для вирішення загальнодержавних завдань у сфері промисловості, будівництва, послуг з придбання автомобілів, обладнання, транспортних засобів, ноу-хау, на реконструкцію і модернізацію будов і споруд, науководослідні і дослідно-конструкторські розробки. Такі підприємницькі проекти спрямовані на створення нових робочих місць, підвищення експортної й інноваційної орієнтації підприємств поліпшення екології тощо. Головною формою підтримки є надання гарантій середньому і малому бізнесу за середньо- і довгостроковими інвестиційними кредитами (до 75% обсягу кредиту) і пільговими кредитами у розмірі 65% витрат на реалізацію проекту [27].

У Румунії діють сім державних програм розвитку малого підприємництва, що входять до національної програми соціально-економічного розвитку країни: інвестиційна, гарантування кредитів, підвищення кваліфікації підприємців,

стимулювання експортної діяльності, організації інформаційно-консалтингових центрів й центрів фінансової підтримки новостворених підприємств тощо. Частка державних коштів у сукупному обсязі фінансування державних програм підтримки середнього та малого підприємництва за інвестиційними програмами становить 31%.

Законодавством європейських країн з трансформаційною економікою передбачається широкий спектр форм фінансової підтримки інвестиційних проектів середнього та малого підприємництва. Саме малий бізнес у Польщі формує економіку внаслідок проведення державної політики щодо послідовної і рішучої трансформації економічної системи країни, що дозволило їй здійснити технологічну й структурну модернізацію економіки, відтак було створено добре організований інституційний механізм, ліквідовано законодавчі бар'єри в економіці, створено інфраструктуру підприємництва, реалізовано національні програми підтримки підприємництва, підвищено регуляторну роль держави щодо розвитку середнього і малого бізнесу, полегшено доступ малих підприємств до кредитних ресурсів шляхом запровадження механізму компенсації частини відсоткових ставок за кредитами, фондів гарантування кредитів для підприємців, зменшено податкове навантаження, запроваджено й удосконалено спрощену систему оподаткування. застосовано механізм банкрутства. Завдяки запровадженню індивідуального підходу до кожного об'єкта приватизації, інтенсифікації процесів приватизації, що мали здебільшого грошовий характер, а також внутрішніх й іноземних капіталовкладень було змінено структуру промислового виробництва за рахунок запровадження сучасних технологій, збільшено питому вагу нових виробництв, поліпшено структуру народного господарства, створено багато нових або модифікованих виробів, що наблизило економіку Польщі до розвинутих країн [5; 29].

Успішний розвиток Польщі пов'язаний із проведенням державної політики стосовно середнього та малого підприємництва, що охоплює комплекс таких напрямів, як удосконалення регуляторного і податкового законодавства,

розвиток інфраструктури підтримки середнього та малого підприємництва, забезпечення доступу до фінансових ресурсів, створення сприятливих умов їх розвитку. Урядом розроблялися і здійснювалися упродовж трансформаційного періоду заходи за програмами розвитку такого підприємництва із створенням базових організаційних структур його підтримки: «Польський фонд підтримки розвитку середнього та малого підприємництва», що забезпечував взаємодію більше як двохсот різних агентств й інституцій підтримки середнього та малого підприємництва, співробітництво з урядом і парламентом у цій сфері для відпрацювання заходів за перспективними напрямками державної політики; «Національний фонд кредитних гарантій» із створенням мережі місцевих гарантійних фондів підтримки сектору таких підприємств у сільських і депресивних районах; «Агентство розвитку техніки і технологій» щодо застосування сучасних інноваційних технологій для збільшення конкурентоздатності польської продукції; були запроваджені програми розвитку експортних можливостей, спеціальна програма розвитку інфраструктури підтримки середнього та малого підприємництва із створенням національної системи обслуговування цього сектору. За програмою розвитку інфраструктури підприємництва створено мережу незалежних сервісних центрів з консультування, навчання і практичної підготовки підприємців, інформаційного обслуговування з пошуком партнерів, перевіркою кредитоспроможності підприємств тощо, надання фінансових послуг і допомоги щодо отримання фінансових ресурсів, створення єдиної бази всіх юридичних документів у сфері підприємництва.

Особлива увага приділялася інвестуванню сектору малого підприємництва створенням системи оподаткування для стимулювання інвестиційних процесів, полегшенням доступу до зовнішніх джерел фінансування: банків, ринку капіталів, венчурних фондів, фінансового лізингу. У Польщі сформоване розвинуте середовище інститутів мікрофінансування, до якого належать фонд «Фундуш Мікро» з філіальною мережею, два мікrokредитні фонди підтримки сільськогосподарського бізнесу (зазначимо, що

багато аграрних країн уже давно ефективно застосовують практику надання дрібних позик, особливо у сільській місцевості), некомерційний фонд Польсько-американський фонд розвитку підприємств. Досить ефективними виявилися така суспільна схема здійснення мікрокредитування недержавними інститутами, що дістали у Польщі назву «банків довіри», основою діяльності яких є колективна взаємна відповідальність або колективне поручництво, чи якась інша загально-соціальна схема. Мікрокредитування вважається досить ефективним методом економічного розвитку малого підприємництва у країнах трансформаційного періоду і тих, що розвиваються. Отже, стратегія економічного розвитку й державна економічна підтримка малого підприємництва у Польщі у цілому виправдали себе. Відтак до основних причин польського успіху можна віднести: комплексність заходів державної економічної політики щодо середнього та малого підприємництва і те, що вирішальні стабілізаційні дії прийшлися на початок процесу трансформації економічної системи, що дозволило зламати структуру старої економічної системи, врахувати зв'язки і взаємопідтримку різних напрямів економічної реформи, підвищення ефективності й попередження тиску з боку різних зацікавлених груп; створення законодавчої бази, удосконалення регулятивного і податкового законодавства; забезпечення інфраструктури; забезпечення державними заходами зростання інвестування сектору, полегшення доступу до зовнішніх джерел інвестування, інтеграції господарства країни в економіку ЄС [39].

Щодо інших країн, чий досвід заслуговує уваги, варто згадати Грузію, яка прийняла восени 2010 р. новий Податковий кодекс, за яким малий бізнес з обігом до 17 тис. дол. взагалі не оподатковується [29]. У Грузії відкриття бізнесу триває три дні.

За висновком Європейської економічної комісії (ЄЕК), країни із перехідною економікою, зокрема, Україна, Росія, Угорщина, Польща, Словаччина, Словенія, Чеська Республіка, визнають необхідність розвитку малих підприємств, особливо у районах з високим ступенем безробіття [29]. В

Україні середній і малий бізнес нині залишили без достатнього державного сприяння розвитку, що обумовлено поточними проблемами банківської ліквідності, складністю прогнозування стану бізнесу й істотним погіршенням упродовж останнього часу фінансового стану поточних і потенційних позичальників малого бізнесу.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПОДАТКОВОГО СТИМУЛЮВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

2.1. Внесок малого бізнесу в економічний та соціальний розвиток України

Розвиток малого бізнесу в Україні значно залежить від взаємоузгодженої нормативно-правової бази. На сьогодні підприємницьку діяльність підприємств малого бізнесу регулюють такі нормативні документи (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Нормативні документи, які регулюють діяльність підприємств малому бізнесу в Україні

Вид нормативного документа	Призначення
Господарський Кодекс України (далі – ГКУ)	Визначає види суб'єктів підприємницької діяльності (СПД) та критерії віднесення
Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	Визначає види СПД та критерії віднесення (види СПД аналогічні ГКУ, а критерії віднесення децю інші)
Податковий Кодекс України (далі – ПКУ)	Визначає дозволену систему оподаткування («загальну» чи «спрощену» – сплата єдиного податку)
П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва»	Визначає склад фінансового звіту СПД (або фінансовий звіт за формою 1-м та 2-м, або спрощений фінансовий звіт за формою 1-мс, 2-мс)
Методичні рекомендації із застосування регістрів бухгалтерського обліку малими підприємствами (№ 720)	Визначає склад регістрів бухгалтерського обліку (журнали обліку господарських операцій, відомості обліку господарських операцій)

Обсяги надходження податкових платежів від малого бізнесу є основним джерелом наповнення місцевих бюджетів громад. Податкова система кожної країни має бути побудована так, аби збалансувати потреби усіх сторін податкових відносин та мінімізувати витрати на дотримання податкового законодавства.

В табл. 2.2 наведено динаміку та склад діючих суб'єктів господарювання в Україні.

Таблиця 2.2 – Динаміка та склад діючих суб'єктів господарювання в Україні, одиниць

Рік	Усього діючих суб'єктів господарювання	у тому числі:										
		підприємства-юридичні особи						фізичні особи-підприємці (ФОП)				
		усього		великі	середні	малі	з них мікро-підприємства	усього		суб'єкти середнього підприємництва	суб'єкти малого підприємництва	з них суб'єкти мікро-підприємництва
		кількість	%					кількість	%			
2010	2183928	378810	17,35	586	20983	357241	300445	1805118	82,65	360	1804758	1793243
2011	1701620	375695	22,08	659	20753	354283	295815	1325925	77,92	306	1325619	1313004
2012	1600127	364935	22,81	698	20189	344048	286461	1235192	77,19	362	1234830	1224315
2013	1722070	393327	22,84	659	18859	373809	318477	1328743	77,16	351	1328392	1318703
2014	1932161	341001	17,65	497	15906	324598	278922	1591160	82,35	712	1590448	1580965
2015	1974318	343440	17,40	423	15203	327814	284241	1630878	82,60	307	1630571	1626589
2016	1865530	306369	16,42	383	14832	291154	247695	1559161	83,58	281	1558880	1553041
2017	1805059	338256	18,74	399	14937	322920	278102	1466803	81,26	317	1466486	1458980
2018	1839593	355877	19,35	446	16057	339374	292772	1483716	80,65	419	1483297	1471965
2019	1941625	380597	19,60	518	17751	362328	313380	1561028	80,40	378	1560650	1550633
2020	1973577	373822	18,94	512	17602	355708	307871	1599755	81,06	344	1599411	1591031
Абс. зміна 2020 до 2009, +/-	-210351	-4988	1,60	-74	-3381	-1533	7426	-205363	-1,60	-16	-205347	-202212
Відн.зміна 2020 до 2010, %	-9,63	-1,32	9,20	-12,63	-16,11	-0,43	2,47	-11,38	-1,93	-4,44	-11,38	-11,28

Без урахування результатів діяльності банків, бюджетних установ, а також за 2014-2020 роки без тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Дані табл. 2.2 свідчать про скорочення у 2010-2020 рр. кількості діючих суб'єктів господарювання в Україні, за винятком мікропідприємств. Так, загальна кількість діючих суб'єктів господарювання в Україні за 2010 – 2020 року скоротилась на 9,63%. При чому кількість підприємств-юридичних осіб скоротилась на 1,32%, а фізичних осіб – підприємців – на 11,38% (рис. 2.1).

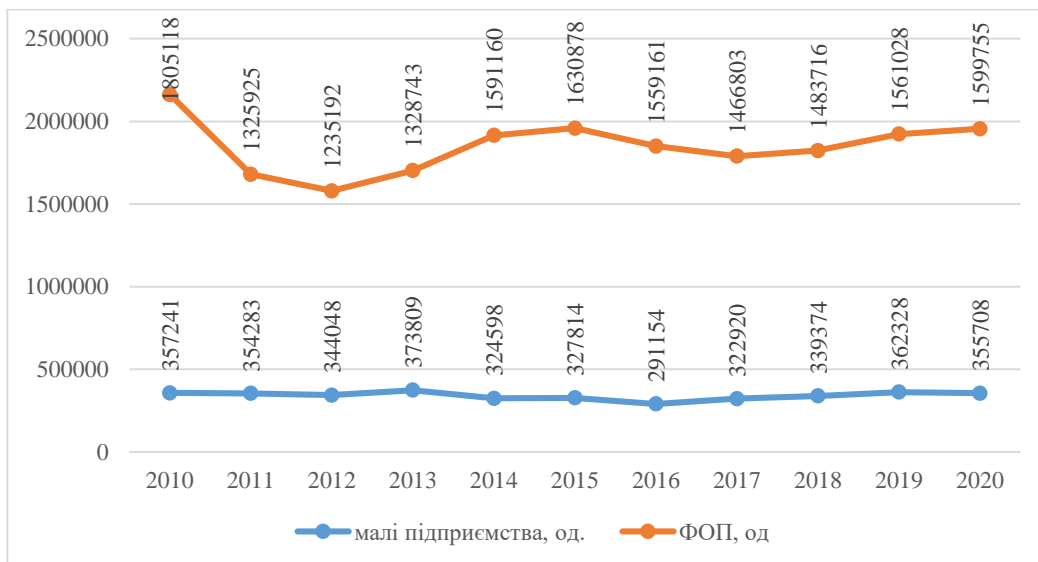

Рис. 2.1. Динаміка малих підприємств та ФОПів в Україні у 2010 – 2020 рр.

У складі діючих суб'єктів господарювання в Україні частка підприємств-юридичних осіб зростає з 17,35% у 2010 році до 18,94% у 2020 році. Решта приходить на фізичних осіб-підприємців.

На рис. 2.2. наведено структуру підприємств-юридичних осіб за розміром.

Рис. 2.2. Структура підприємств-юридичних осіб в Україні за 2020 році

З 1 січня 2021 року обсяги доходу для ФОПів, що працюють на єдиному податку, встановлюються залежно від розміру мінімальної заробітної плати на 1 січня податкового року. Нова градація ФОП за доходами виглядає так:

I група - до 1 002 000 грн (167 мінімальних зарплат)

II група - до 5 004 000 грн (834 мінімальних зарплат)

III група - до 7 002 000 грн (1 167 мінімальних зарплат).

Всі ці суми є трохи більшими, ніж ті, що діяли у 2020 році. Надалі вони підвищуватимуться автоматично - разом із мінімальною зарплатнею.

Рис. 2.3. Частка ФОП у загальній кількості суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності

Дані рис. 2.3 підтверджують, що найбільша кількість ФОПів зосереджені в торгівлі та послугах, а також секторі ІТ. Якщо взяти усю кількість суб'єктів

господарювання, які працюють у тій чи іншій галузі, і виокремити з неї зареєстровані як ФОПи, то в сільському господарстві частка ФОПів не перевищувала третини, у промисловості (переважно переробній) – 63,4%. А от у поштовій та кур'єрській діяльності це понад дві третини, у готельному бізнесі й транспорті – 80%, у торгівлі та сфері харчування – 90%. Інформація і телекомунікації (ІТ) – 92,3%. У послугах ремонту, спорту, розвагах – понад 95%. Частка ФОПів в оптовій торгівлі також понад 90%, а у роздрібній – 97,4%.

Мікро-, мале та середнє підприємництво в Україні завжди існувало у складних соціально-економічних умовах. Нинішня ситуація зумовлена подоланням третьої хвилі економічної кризи починаючи з 2014 року з огляду на військовий конфлікт на сході країни, анексію Криму, і нині характеризується ключовою позицією сектору малого бізнесу в економіці.

В Україні підприємства малого бізнесу є важливими роботодавцями, які роблять значний внесок у валовий внутрішній продукт України (табл. 2.3).

Дані табл. 2.3 свідчать про те, що кількість зайнятих працівників на малих підприємствах України у 2010 році становила 2164,6 тис.осіб, а у 2020 році – 1703,1 тис.осіб, тобто відбулося скорочення на 21,32% що є суттєвим показником. Кількість зайнятих працівників у ФОПів скоротилась на 8,84%. Із загальної кількості зайнятих працівників 71,27% у 2020 році були зайняті на підприємствах-юридичних особах; а решта 28,73% – у фізичних осіб – підприємців.

За даними Державної служби зайнятості, рівень безробіття у 2020 році зріс з 8,1% до 9,3%. Безробітних стало на 182 тис осіб більше. У січні 2021 року допомогу з безробіття отримували 481 тис українців – на 38% більше, ніж у січні 2020 року. Зростання безробіття через карантин поєдналося з падінням кількості нових вакансій на найбільших платформах з пошуку роботи. У перші тижні локдауну кількість вакансій упала вдвічі, хоча в березні 2021 року вона повернулася на звичний рівень.

Таблиця 2.3 – Динаміка та склад зайнятих працівників у суб'єктів господарювання в Україні, тис. осіб

Рік	Усього зайнятих працівників, тис. осіб	у тому числі:										
		підприємства						фізичні особи-підприємці				
		усього		великі	середні	малі	з них мікро- підпри- ємства	усього		суб'єкти середнього підприємни- цтва	суб'єкти малого підприємн- ицтва	з них суб'єкти мікро- підприємни- цтва
		кількість	%					кількість	%			
2010	10772,7	7958,2	73,87	2400,3	3393,3	2164,6	832,6	2814,5	26,13	20,5	2794	2708,1
2011	10164,5	7793,1	76,67	2449	3252,6	2091,5	788,9	2371,4	23,33	20,9	2350,5	2241,5
2012	9957,6	7679,7	77,12	2484,2	3144,2	2051,3	788,2	2277,9	22,88	44	2233,9	2062,8
2013	9729,1	7406,5	76,13	2383,7	3012,1	2010,7	795,3	2322,6	23,87	42,1	2280,5	2119,8
2014	8796,7	6298,5	71,60	1915,1	2696,5	1686,9	723,5	2498,2	28,40	69,9	2428,3	2253,4
2015	8180,0	5889,7	72,00	1708,6	2604,7	1576,4	691,4	2290,3	28,00	28	2262,3	2187,2
2016	8108,3	5801,1	71,55	1586,6	2622,8	1591,7	642,7	2307,2	28,45	27,1	2280,1	2172
2017	8141,0	5812,9	71,40	1560,9	2593,1	1658,9	714,6	2328,1	28,60	30,7	2297,4	2160,2
2018	8532,5	5959,5	69,84	1574,3	2744,2	1641,0	704,3	2573	30,16	40,3	2532,7	2328,7
2019	9017,8	6407,5	71,05	1608,3	3052,6	1746,6	778,3	2610,3	28,95	37,1	2573,2	2390,7
2020	8931,9	6366,1	71,27	1574,6	3088,4	1703,1	721,7	2565,8	28,73	34,8	2531	2377,8
Абс. зміна 2020 до 2009, +/-	-1840,8	-1592,1	-2,60	-825,7	-304,9	-461,5	-110,9	-248,7	2,60	14,3	-263	-330,3
Відн.зміна 2020 до 2010, %	-17,09	-20,01	-3,52	-34,40	-8,99	-21,32	-13,32	-8,84	9,95	69,76	-9,41	-12,20

Без урахування результатів діяльності банків, бюджетних установ, а також за 2014-2020 роки без тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm

За даними платформи Opendatabot, з березня 2020 року по березень 2021 року в Україні закрилося 215,3 тис фізосіб-підприємців (ФОП). Це майже на 50 тис закритих бізнесів більше, ніж в аналогічні місяці 2019-2020 років. Найбільше підприємств закрилося у сферах складського господарства і транспорту (майже 11 тис), оптової торгівлі (5,6 тис), телерадіомовлення (2,69 тис). Кількість людей, які вирішили відкрити ФОП під час карантину, становила 240,9 тис, що на 5 тис менше, ніж в аналогічні місяці до карантину. Найбільше нових ФОПів відкрилося у сфері програмування (понад 30 тис), надання інформаційних (6,39 тис) та інших індивідуальних послуг (5,44 тис). Також активно відкривалися ФОПи у сфері доставки та охорони здоров'я (рис. 2.4).

Джерело: Opendatabot

Рис. 2.4. Зміни у кількості ФОПів у карантин

Пік закриття ФОПів припав не на час першого жорсткого локдауну, а на кінець 2020 року – перед запровадженням другого локдауну. Найактивніше зростала кількість підприємств улітку 2020 року, коли карантинні обмеження суттєво пом'якшили. Під час локдаунів продуктові магазини, аптеки, банківські відділення та автозаправки продовжували працювати майже без змін у роботі. Обмеження стосувалися лише кількості людей, що можуть одночасно перебувати в торговельному залі, та й то ці правила переважно ігнорувалися. Попри це, українці старалися рідше ходити в магазини. За даними Google та Apple, відвідуваність аптек та продуктових магазинів у перші тижні карантину впала на третину. Однак це не завадило ФОПам, що працюють у цих сферах, наростити доходи.

У 2020 році із 8931,9 тисяч працівників суб'єктів господарювання у системі ФОП працювали 28,73%. Це понад 2565,8 тисячі людей. Частка найманих працівників – лише 14% від їхньої загальної кількості у 2020 році. А от витрати на персонал у ФОП є мізерними. Це лише 3,2% від усіх витрат суб'єктів господарювання у 2020. При цьому витрати на зарплати – 2,8%. Тобто сектор, де працює трохи менше третини робочої сили, оперує витратами на зарплату у менш як 3%.

Наступним кроком нашого дослідження є оцінка обсягів діяльності підприємств малого бізнесу (табл. 2.4).

У загальному обсязі виробленої та реалізованої продукції частка малих підприємств становила 18,7%, а частка ФОПів – 9,15%. Також слід зазначити, що обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) малими підприємствами у 2010 році становив 568267,1 млн.грн., а у 2020 році він становив 2064120,7 млн.грн.. тобто відбулося його зростання майже у 2,6 рази. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) ФІОПами у 2010 році становив 230418,2 млн.грн., а у 2020 році він становив 1012426 млн.грн., тобто відбулося його зростання майже у 3,4 рази. Таке зростання пов'язане переважно із збільшенням цін в Україні.

Таблиця 2.4 – Динаміка обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктами господарювання в Україні, млн.грн.

Рік	Усього реалізованої продукції (товарів, послуг), млн.грн	у тому числі:										
		підприємства						фізичні особи-підприємці				
		усього		великі	середні	малі	з них мікро-підприємства	усього		суб'єкти середнього підприємництва	суб'єкти малого підприємництва	з них суб'єкти мікро-підприємництва
		обсяг	%					обсяг	%			
2010	3596646,4	3366228,2	93,59	1401596,8	1396364,3	568267,1	181903,1	230418,2	6,41	19487,5	210930,7	190055,3
2011	4202455,2	3991239,4	94,97	1775829	1607628	607782,4	189799,1	211215,8	5,03	11221,2	199994,6	181697,8
2012	4459818,8	4203169,6	94,25	1761086	1769430,2	672653,4	212651,2	256649,2	5,75	13015,4	243633,8	225449,1
2013	4334453,1	4050215	93,44	1717391,3	1662565,2	670258,5	216111,4	284238,1	6,56	20778,9	263459,2	244546
2014	4459702,2	4170659,9	93,52	1742507,9	1723151,5	705000,5	230729,3	289042,3	6,48	12742,7	276299,6	255906
2015	5556540,4	5159067,1	92,85	2053189,5	2168764,8	937112,8	307450	397473,3	7,15	15612	381861,3	358275,8
2016	6726739,8	6237535,2	92,73	2391454,3	2668695,7	1177385,2	361784	489204,6	7,27	14607,8	474596,8	449762,4
2017	8312271,9	7707935,2	92,73	2929516,6	3296417,9	1482000,7	497777,1	604336,7	7,27	18538,2	585798,5	554372,4
2018	9966804,5	9206049,5	92,37	3515839,5	3924059,6	1766150,4	599625,6	760755	7,63	29957,8	730797,2	692805
2019	10524112,8	9639730,6	91,60	3631415,3	4168439,4	1839875,9	612370,4	884382,2	8,40	26044,7	858337,5	818189,3
2020	11062297,1	10049870,8	90,85	3626388	4359362,1	2064120,7	704885,6	1012426	9,15	25314,1	987112,2	947155,1
Абс. зміна 2020 до 2009, +/-	7465650,7	6683642,6	-2,75	2224791,2	2962997,8	1495853,6	522982,5	782008,1	2,75	5826,6	776181,5	757099,8
Відн.зміна 2020 до 2010, %	207,57	198,55	-2,93	158,73	212,19	263,23	287,51	339,39	42,86	29,90	367,98	398,36

Без урахування результатів діяльності банків, бюджетних установ, а також за 2014-2020 роки без тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/size_20.htm

У сучасних умовах економіки України важливе місце займає проблема формування ринкових інститутів, головним з яких є розвиток підприємництва. Становлення і розвиток різних форм малого підприємництва, поряд з великим та середнім бізнесом, є проблемою економічної політики в умовах модернізації економіки.

Малий бізнес в ринковій економіці виступає провідним сектором, завдяки малому бізнесу визначаються темпи економічного і соціального розвитку країни, структуру і якість ВВП.

На сьогоднішній день розвиток малого бізнесу в Україні залишається на низькому рівні. Така ситуація спровокована слабким доступом до фінансування і низьким зростанням конкуренції. Також недосконалою є податкова система. Сучасна податкова система держави створила “хороші” умови для переходу малих підприємств у тіньовий сектор економіки. Більшість підприємств приховують свої доходи, щоб сплатити менший податок. Неefективне оподаткування розглядається як перешкода в розвитку сектора малого бізнесу.

На жаль, Україна належить до тих країн, в яких підприємництво є справою з великим ступенем ризику і великими неформальними витратами. Зараз активно спостерігається тенденція загальної неповаги до законів, зміцнення неформальних зв'язків, породжених корупцією та хабарництвом.

Корупція є основною проблемою, яка стримує розвиток підприємницької діяльності в Україні. Державна фінансова політика з підтримки малого підприємництва нездатна створити умови для необхідного розвитку інфраструктури, що стимулювало б ефективніше функціонування та проникнення малого бізнесу в нові галузі економіки. З кожним роком зростають обсяги міжнародної підтримки, створюються нові бізнес-центри та кредитні лінії, проте, інвестиції міжнародних фондів у розвиток малого бізнесу у вітчизняній економіці все ж у рази менші, ніж в інших європейських країнах. Це пояснюється тим, що в Україні низькі показники рівня свободи бізнесу. Найгірші показники індексу економічної свободи наша країна має у сфері “Правова система та захист прав власності”. Це є зайвим доказом того, що

головною причиною перешкод на макроекономічному рівні є відсутність чітко сформованої та законодавчо обґрунтованої державної підтримки сектору малого бізнесу.

Сучасна макроекономічна кон'юнктура створює додаткові складнощі для малих підприємств.

Перша з них – недоступність грошей і висока вартість кредитних ресурсів. Кредитні ставки для бізнесу перевищують 25-30 %, а, отже, дозволити їх собі можуть лише високорентабельні підприємства.

Друга перешкода – низька купівельна спроможність населення, зміна пріоритетів споживачів і, як наслідок, зниження обсягів продажів.

Третя перешкода – криза ліквідності і криза неплатежів. Малі підприємства сьогодні існують за умов, коли вони винні контрагентам, а не навпаки. З багатьма контрагентами доводиться працювати в борг, під розписки, бартер тощо. Реальних платежів дуже мало, гроші в системі не циркулюють. Середовище діяльності українських малих підприємств є дуже нестабільним та слабко прогнозованим. Тому вплив нестабільності зовнішнього середовища на діяльність малих підприємств може призвести до значних втрат або навіть їх банкрутства.

Згідно з Національною програмою сприяння розвитку малих підприємств в Україні, основними чинниками, які перешкоджають їх розвитку є: відсутність послідовної державної політики у сфері підтримки малого підприємництва; збільшення адміністративних бар'єрів (реєстрація, ліцензування, сертифікація, системи контролю, регулювання орендних відносин, тощо).

Світова практика свідчить, що 12 % малих підприємств виростають у великі компанії. На жаль, в Україні це лише поодинокі випадки, оскільки зростання малих підприємств фактично заблоковано. Середній термін існування українських малих підприємств є дуже незначним. Вважається, що життєвий цикл малих підприємств становить у середньому 3-5 років. Від 50 до 80 % українських малих підприємств банкрутують.

Отже, малі підприємства відіграють важливу роль в економіці нашої країни, бо є невід'ємною частиною її соціально-економічної системи. Проте, їх нормальний розвиток можливий лише за наявності виваженої системи державно-правових заходів. Оподаткування малого бізнесу варто розглядати як елемент державної вигоди в якості джерела наповнення загальнодержавного та місцевих бюджетів та як елемент державної фінансової підтримки в частині пільгового оподаткування. Загальний рівень оподаткування українських підприємств становить 52,2% їх прибутку на противагу країнам Європи та Центральної Азії, де податкове навантаження на прибуток складає 34,8%.

2.2. Практика оподаткування малого бізнесу в Україні

Податкова система України протягом останніх років зазнала суттєвих змін, зокрема, на даний момент кількість податків і зборів є мінімальною за всю історію незалежності нашої держави: сім загальнодержавних податків і зборів; два місцевих податки та два місцевих збори. На сучасному етапі вітчизняна податкова система передбачає для малих підприємців два шляхи ведення своєї діяльності в контексті сплати податків:

загальна система;

спрощена система (єдиний податок).

Якщо ж суб'єкт господарювання обирає загальну систему оподаткування, то на нього чекає сплата податків, відповідно до переліку поданого в ст.9-10 ПКУ (табл. 4). Така система має ряд недоліків для платників, зокрема: значна кількість обов'язкових платежів, фіскальна мета впроваджених податків та зборів, складність ведення обліку та нарахування податків та зборів, потреба в ресурсах для ведення діяльності тощо.

Пільговий режим оподаткування малого підприємництва може застосовуватись у вигляді спеціальних режимів оподаткування із заміною більшості податків на один податок або як податкові пільги у межах загальної системи оподаткування [3, с. 53].

Також ПКУ дозволяє суб'єктам малого бізнесу обрати спрощену систему оподаткування, обліку та звітності – це особливий механізм справляння податків і зборів, що встановлює заміну сплати окремих податків і зборів на сплату єдиного податку з одночасним веденням спрощеного обліку та звітності [10]

Ставки єдиного податку:

для платників першої групи встановлюються у відсотках (фіксовані ставки) до розміру прожиткового мінімуму, встановленого законом на 1 січня податкового (звітного) року (1921 грн.),

для платників другої групи встановлюються у відсотках (фіксовані ставки) до розміру МЗП, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року (4173 грн.),

та третьої групи – у відсотках до доходу (відсоткові ставки).

Відсоткова ставка єдиного податку для платників третьої групи встановлюється у розмірі:

3 відсотки доходу – у разі сплати податку на додану вартість згідно з ПКУ;

5 відсотки доходу – у разі включення податку на додану вартість до складу єдиного податку.

Фіксовані ставки єдиного податку встановлюються сільськими, селищними та міськими радами для фізичних осіб – підприємців, які здійснюють господарську діяльність, залежно від виду господарської діяльності, з розрахунку на календарний місяць:

для першої групи платників єдиного податку – у межах до 10 відсотків розміру прожиткового мінімуму;

для другої групи платників єдиного податку – у межах до 20 відсотків розміру мінімальної заробітної плати.

В Україні спрощена система оподаткування виявилась дієвим механізмом для оподаткування малих суб'єктів бізнесу, про що свідчать зростання кількості платників податку та податкових надходжень від спрощеної системи оподаткування.

Станом на 31.12.2020 на обліку в органах ДПС перебуває (з ВЕЗ Крим) 3 641,1 тис. суб'єктів господарювання, з них: 1 600,1 тис. юридичних осіб; 2 041 тис. фізичних осіб – підприємців. На обліку в органах ДПС перебуває (без ВЕЗ Крим) 3 087,4 тис. суб'єктів господарювання, з них: 1 266,1 тис. юридичних осіб; 1 821,3 тис. фізичних осіб – підприємців.

Станом на 01.01.2021 на обліку в органах ДПС перебуває (з ВЕЗ Крим) 4 929,9 тис. платників єдиного внеску (в т. ч. платники, державну реєстрацію яких припинено, але не зняті з обліку – 1346,9 тис.), з них: 1 559,4 тис. юридичних осіб; 3 370,5 тис. фізичних осіб – підприємців. На обліку в органах ДПС перебуває (без ВЕЗ Крим) 3464,1 тис. платників єдиного внеску, з них: 1 535,3 тис. юридичних осіб; 1 928,8 тис. фізичних осіб – підприємців.

Станом на 01.01.2021 на обліку в органах ДПС перебуває 266,2 тис. платників ПДВ, з них: 243,8 тис. юридичних осіб; 22,4 тис. фізичних осіб – підприємців.

Кількість платників зросла на майже 224 тис. суб'єктів підприємництва, а обсяг надходжень зі сплати єдиного податку збільшився на 5,5 млн грн. Однак враховуючи позитивний ефект спрощеної системи оподаткування варто зазначити, що до платників у спрощеній системі оподаткування відноситься тільки частина сектору малого підприємництва. Спрощеною системою оподаткування користуються в основному фізичні особи – малі суб'єкти підприємництва. Стосовно малих підприємств, то 49% з них були платниками у загальній системі оподаткування за даними 2020 року.

Не всі малі підприємства можуть перейти на спрощену систему оподаткування через невідповідність критеріям спрощеної системи оподаткування.

Також є обмеження для переходу на спрощену систему оподаткування за видами діяльності. До того ж для великої частки підприємств є економічно невигідним переходити на спрощену систему оподаткування. Зокрема для підприємств із високою часткою витрат по відношенню до доходу від реалізації продукції, спрощена система оподаткування буде створювати навіть більше податкове навантаження, ніж загальна система оподаткування. Адже у загальній системі оподаткування базою оподаткування є дохід за вирахуванням витрат, а в спрощеній системі оподаткування сума податку не залежить від витрат. Внаслідок цього твердження, що спрощена система оподаткування є механізмом підтримки найслабших суб'єктів господарювання виявляється невірним. А оскільки 33,5% малих підприємств отримали негативний фінансовий результат до оподаткування, то можна зробити висновок, що рівень їх витрат є високим.

За роки існування спрощена система оподаткування зазнала низки важливих змін, які можна охарактеризувати, розглядаючи податкове навантаження з єдиного податку на платників у спрощеній системі оподаткування.

Ще одним нововведенням спрощеної системи оподаткування є віднесення всіх сільськогосподарських виробників до 4 групи платників. Варто зазначити, що за даними статистики 94,3% відсотка підприємств сільського, лісового та рибного господарства складають малі підприємства, які реалізують 30,5% продукції відповідного виду. Із переведенням сільськогосподарських виробників до 4 групи єдиного податку, вимоги до статусу платника податку залишилися без змін, проте зросли база та ставка оподаткування. База оподаткування переглядається щорічно із зміною коефіцієнта індексації та залежить від індексу споживчих цін.

Переведення аграрних підприємств на платників у спрощеній системі оподаткування призвело до зростання податкового навантаження на у більше ніж 8 разів, що може призвести до суттєвого подорожчання цін на сільськогосподарські товари. Беручи до уваги європейський вектор інтеграції

України на сучасному етапі економічного розвитку значна увага приділяється недоліками та недоопрацюванням у спрощеній системі оподаткування.

Теоретично спрощена система оподаткування ґрунтується на механізмі саме спрощення механізму стягнення податків, спрощення податкового обліку та звітності для суб'єктів малого бізнесу, а не пов'язана із зменшенням податкового навантаження. В Україні ж ставки єдиного податку є значно нижчими, ніж ставки загальної системи оподаткування, що спричиняє небезпеку штучного зменшення доходів та ухилення від переходу на загальну систему оподаткування, у суб'єктів господарювання відсутні стимули до зростання обсягів діяльності. Ще одна суперечність, закладена в основу спрощеної системи оподаткування, полягає в тому, що єдиний податок у розрізі 4 груп платників застосовує ставку оподаткування до різних баз оподаткування. Так, у межах 1 та 2 груп ставка застосовується до мінімальної заробітної плати, 3 групи – до річного доходу, у 4 групі – до нормативної грошової оцінки землі із коефіцієнтом індексації.

При цьому єдиний податок для ФОПів I групи (не мають найманих працівників) - лише 10% від прожиткового мінімуму для працездатних осіб. З 1 січня 2021 року це 227 грн.

Для ФОП II групи (можуть мати до 10 найманих працівників) це вже 1 200 грн (20% від мінімальної зарплати, встановленої на 1 січня).

ФОП III групи (можуть мати необмежену кількість найманих працівників) можуть обирати, чи платити 5% від своїх доходів або ж 3% від доходів + ПДВ.

ЄСВ для усіх ФОП становить 1 320 грн (22% від мінімальної зарплатні).

Саме з ЄСВ фінансується Пенсійний фонд, а відтак, і виплата пенсій за віком, яку отримують і ФОПи-пенсіонери.

На практиці використання спрощеної системи оподаткування проявляється в тому, що суб'єкти господарювання із різним обсягом доходів сплачують однакову суму податкових платежів. Адже оскільки для платників 1 та 2 груп ставка податку не прив'язана до доходу, то платники із річним доходом 1,5 млн

грн. сплачують таку ж суму податку, що платники із доходом у 500 тис грн. по датку.

За умови чинного податкового законодавства в Україні єдиний податок є оптимальним способом стягнення податків з малого бізнесу, оскільки загальна система оподаткування є надто складною й обтяжливою.

За даними Міністерства фінансів, у 2020 році від єдиного податку до бюджету надійшло 35,3 млрд грн. Це менше 3% від доходів зведеного бюджету. Для порівняння: за той самий рік від податку на доходи фізичних осіб бюджет отримав понад 275,5 млрд грн, або понад п'яту частину доходів. А податок на прибуток підприємств забезпечив 117,3 млрд грн доходів бюджету.

У рік пандемії українці витрачали більше грошей в аптеках. ФОПи, що працюють у сфері продажу фармацевтичної продукції, наростили сплату податків на 10%. У другій половині 2020 року доходи цих підприємців і сплачені ними податки почали зменшуватися.

Економічні показники розвитку малих підприємств в Україні свідчать про те, що вони не можуть ефективно виконувати фіскальну функцію. Створення широкої мережі малих підприємств у всіх галузях господарства сприятиме демонополізації та розвитку конкуренції. Для ефективного розвитку малого підприємництва в Україні необхідно, щоб держава стимулювала розвиток зазначеного сектора, за допомогою більш м'якої регламентації його діяльності, запровадження відповідних фінансових заохочень та гнучких механізмів регулювання ринку праці.

Однією з першочергових функцій політики формування податкової системи будь-якої держави є управління розвитком галузей економіки в країні. Український бізнесмен, як і його європейські колеги, зобов'язаний сплачувати ряд податків, в тому числі й податок на прибуток. Спрощена система оподаткування являє собою механізм, що дозволяє підприємцю не вираховувати свій прибуток, тобто не застосовувати бухгалтерський підхід для його визначення. Замість податку на прибуток та кількох інших податків такий підприємець сплачує єдиний податок за фіксованою ставкою.

2.3. Проблеми в оподаткуванні підприємств малого бізнесу в Україні

Звіт *Doing Business*, підготовлений Світовим банком, представляє позитивну тенденцію розвитку малого бізнесу, згідно з яким Україна піднялася зі 112 позиції в 2014 році до 64 у 2020 році. Незважаючи на позитивну динаміку, конкурентоспроможність української економіки суттєво не зростає: це впливає з Індексу глобальної конкурентоспроможності, який адмініструється Всесвітнім економічним форумом. Так, протягом останніх 4 років позиція України коливалась на рівні 80 місця, що опосередковано може свідчити про необхідність розблокування конкурентних можливостей малого бізнесу, яке фактично виступає в якості рушійної сили економіки.

Дослідження *Bureaucracy Index*, проведене організацією *EasyBusiness* показало, що малий бізнес в Україні щорічно втрачає більше 1 тис. євро свого прибутку задля виконання 63 надлишкових бюрократичних процедур, на які потрібно 469 людино-годин. При порівнянні України з іншими країнами учасницями даного дослідження – Чехією, Словаччиною та Литвою, вбачається те, що за приблизно однакової кількості бюрократичних процедур на рік в Україні при цьому витрачається майже вдвічі більше часу на такі процедури.

Більш глибокий аналіз складу бюрократичних процедур свідчить про можливості їхньої оптимізації за напрямками податкового, управлінського обліку та законодавства про працю. Згідно з розрахунком індексу політики щодо малого бізнесу в Україні на 2020 рік, підготовленим Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) в межах Євразійської програми конкурентоспроможності, незважаючи на суттєві покращення, які відбулись з 2016 року, порівняно з іншими країнами Східного партнерства Україна відстає за переважною більшістю показників – інноваційною політикою, інституційною структурою, операційним середовищем, процедурами банкрутства та відновлення платоспроможності, екоорієнтованістю економіки, послугами з розвитку бізнесу, інтернаціоналізації, доступу до фінансів, публічними закупівлями та навичками

представників МСП. Випередження Україною інших порівнюваних держав має місце лише в контексті навчання підприємництва (в т.ч. заохочення до участі у підприємстві жінок) та регулювання/стандартизації (рис. 2.5).

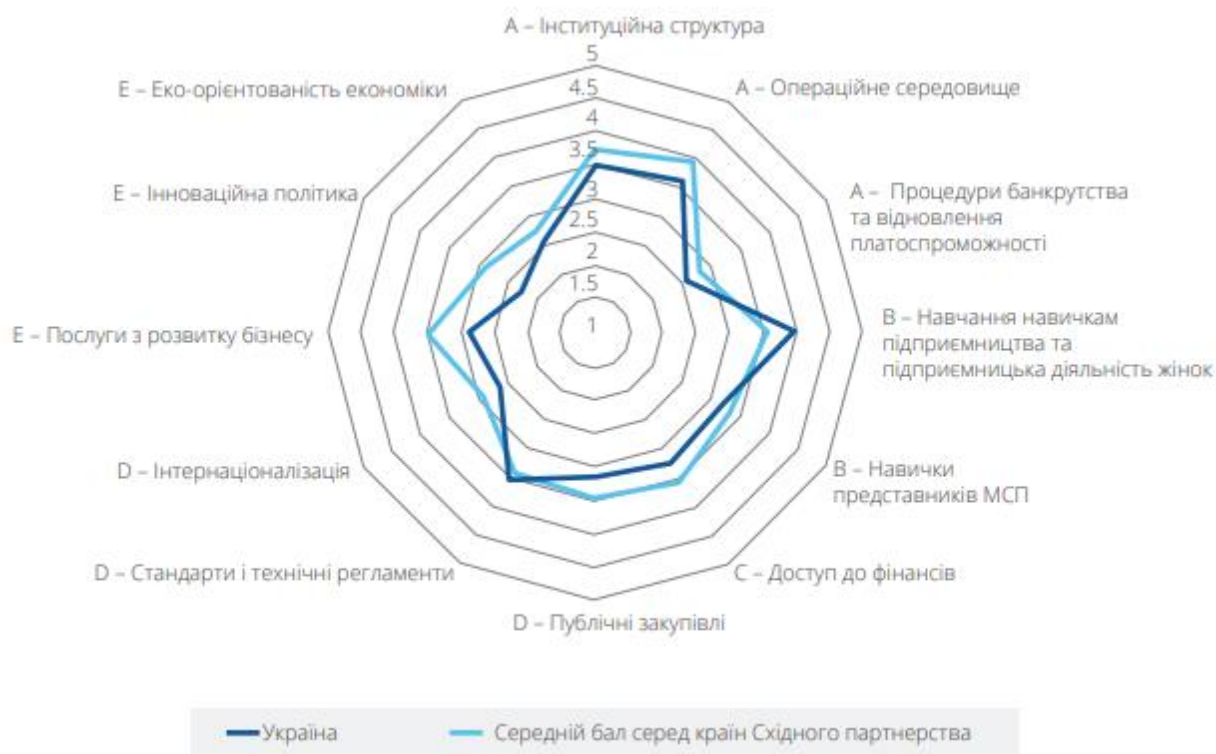

Рис. 2.5. Показники Індексу політики малого бізнесу України у 2020

До складу членів Східного партнерства, утвореного як спільної ініціативи окрім України входять Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Молдова та ЄС.

Порівняно з країнами, які провели радикальні податкові реформи у формі істотного зниження ставок податків, у тому числі й для малих підприємств, удосконалення структури пільг, Україна активно та досить вдало переймає світовий досвід, удосконалює спрощену систему, що позитивно відображається на розвитку оподаткування суб'єктів малого підприємництва. Проте для подальшого покращення бізнес-клімату та подолання корупції в Україні потрібно удосконалити механізм та податкове навантаження щодо справляння

єдиного податку та ряду інших податків в системі оподаткування суб'єктів малого бізнесу.

Нижче приведена інформація щодо найбільших перешкод для ведення бізнесу, які зазначили опитувані представники малого бізнесу (рис. 2.6).

Рис. 2.6. Найбільші перешкоди для ведення бізнесу в 2020 році

Подібне дослідження Інституту економічних досліджень та політичних консультацій «Щорічна оцінка ділового клімату 2020: Національний та регіональний виміри»¹⁷ ще два роки тому свідчило про актуальність зазначених проблем для малого бізнесу:

1. Низький попит
2. Нестабільна політична ситуація
3. Високі ставки податків
4. Податкове адміністрування та бухоблік
5. Інфляція
6. Часті зміни економічного законодавства
7. Високий регуляторний тиск
8. Корупція
9. Війна на Сході України
10. Брак кваліфікованих працівників.

Війна на Сході України» послідовно зменшує свій вплив на роботу малого бізнесу (в 2015 – 28%; 2016 – 20%; 2020 – 5,6%).

Низька купівельна спроможність споживача / Низький попит демонструє повільне покращення ситуації (в 2015 – 39%; 2016 – 59%, 2020 – 40,1%).

Складність адміністрування податків / Податкове адміністрування та бухоблік залишається приблизно на одному рівні (2015 – 26%; 2016 – 27%; 2020 – 31,6%);

«Корупція» – той показник, який вразив РБО негативною динамікою (2015 – 23%; 2016 – 23%; 2020 – 44,6%).

Характерними проблемами скарг на включення до переліку ризикових платників є:

- незрозумілі платнику податків причини відмови в реєстрації податкової накладної;
- значні затримки з виконанням рішень суду про зобов'язання податкових органів зареєструвати податкову накладну;
- низька ефективність процедури «розблокування» податкової накладної, реєстрація якої зупинена автоматично, з позиції платника податків.
- недостатня інформація, що надається суб'єкту господарювання щодо фактичних підстав для внесення до переліку ризикових платників;
- складність отримання інформації щодо того, які документи надати для того, щоб бути виключеним з переліку ризикових платників;
- трапляються випадки блокування можливості платника податків, якого вважають ризиковим, подавати будь-які документи до податкових органів (фактично – незаконне зупинення електронного документообігу з посиланням на начебто технічні несправності).

Також варто відзначити більш загальні організаційні проблеми, які ускладнюють захист приватними підприємцями власних інтересів:

1) Недостатність ресурсів для залучення якісної правової допомоги. Це призводить як до помилкових порушень чинного законодавства, так і до

неможливості застосувати ефективні засоби захисту своїх інтересів у разі звинувачення у порушеннях, яких не було.

2) Неefективна комунікація з податковими органами. Значна кількість на перший погляд різноманітних скарг об'єднує те, що у податкових органів виникає підозра у здійсненні приватним підприємцем нереальних господарських операцій. Податковий орган реагує на таку підозру шляхом блокування податкових накладних, блокування електронного документообігу, порушення кримінальної справи, донарахування податкових зобов'язань і все це – без попереднього з'ясування ситуації з платником податків.

Суб'єкт малого бізнесу часто просто не може одержати оперативну, конкретну та повну інформацію від податківців щодо того, яка справжня причина вважати його ризиковим та які дії необхідно вчинити для доведення законності та реальності своєї діяльності та припинення негативної уваги з боку контролюючих органів.

Неабиякий вплив на діяльність малого бізнесу мають податкові органи. Саме до малого бізнесу часто застосовується особливий, а іноді і надмірний контроль з боку податкових органів. Підґрунтям для цього звичайно стає недобросовісна поведінка тих гравців ринку, які використовують переваги і спрощене регулювання діяльності мікро- і малого бізнесу. Проте податкові органи мають фокусуватись на дослідженні фактичних обставин, а не застосовувати масову практику формального підходу до цих суб'єктів. Зокрема, Міністерству фінансів України (Мінфін) та Державній податковій службі України (ДПС) доцільним є внести такі зміни до підзаконних актів, які регулюють процедуру реєстрації податкових накладних, які б зобов'язували органи ДПС при блокуванні податкової накладної чи включенні платника податків до переліку ризикових детально роз'яснити не формальні, а фактичні підстави, які стали причиною прийняття такого рішення, для того, щоб у платника податків була реальна можливість їх спростувати або відкоригувати власну діяльність. Важливо зауважити, що керівництвом ДПС та Державної митної служби України (ДМС) мають бути здійснені організаційні заходи для

забезпечення обов'язковості та оперативності виконання підлеглими рішень судів та притягнення до дисциплінарної відповідальності за затримку з їхнім виконанням.

В цілому, державі наразі необхідно перезавантаження існуючого законодавства з питань праці, запровадження сучасного трудового права, заснованого на свободі трудового договору, спрощення адміністрування податків та звітності, документального оформлення процедури найму працівників, перегляд штрафних санкцій за порушення трудового законодавства і порядок їхнього застосування – всі згадані напрямки роботи безпосередньо стосуються проблематики роботи малого бізнесу.

Зокрема, проблемним є питання щодо перевірок та інспекційних відвідувань роботодавців на предмет дотримання вимог законодавства про працю, що може призводити до значного тиску на бізнес. У зв'язку із цим, пропонується упорядкувати можливість, підстави та порядок проведення перевірок додержання роботодавцями вимог законодавства про працю і встановлення економічно обґрунтованих штрафів, оскільки наразі такі перевірки врегульовані як міжнародними конвенціями, так і законами й підзаконними актами, у яких містяться взаємні суперечності.

Найсуттєвішим бар'єром для бізнесменів зазвичай є обмеженість фінансування та податки, внаслідок сплати яких майже не залишається коштів для подальшого розвитку. Також проблемним питанням є складність податкового адміністрування, результатом якого є необхідність додаткових фінансових витрат на сплату штрафних санкцій за недотримання процедур обчислення та сплати податків.

2.4. Шляхи посилення податкового стимулювання малого бізнесу в Україні

Кожна країна потребує оптимальної системи оподаткування, коли суб'єкти господарювання зацікавлені сплачувати податки, знаючи, що дотримання податкового законодавства є певною гарантією їх подальшого існування і розвитку.

В Україні підтримка малого бізнесу гарантується законом «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», відповідно до якого, держава гарантує фінансову, інформаційну, консультаційну підтримку, у тому числі підтримку у сфері інновацій, науки і промислового виробництва, підтримку суб'єктів малого і середнього підприємництва, що провадять експортну діяльність, підтримку у сфері підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації управлінських кадрів та кадрів ведення бізнесу.

Для того, щоб малий бізнес в Україні процвітав, держава повинна створити тверду та ефективну підтримку. До такої підтримки входять такі чинники, як: вдосконалення ринкової інфраструктури; запровадження дієвої та ефективної системи пільг, розповсюджених на суб'єктів малого бізнесу; залучення представників малого бізнесу до реалізації наукових, технічних, соціальних, економічних програм.

Для бізнесменів-початківців в більшості випадків найбільш ваговою є фінансова підтримка, яка в Україні надається за рахунок державного та місцевих бюджетів. Основними видами фінансової державної підтримки є:

часткова компенсація відсоткових ставок за кредитами, що надаються на реалізацію проектів суб'єктів малого і середнього підприємництва;

часткова компенсація лізингових, факторингових платежів та платежів за користування гарантіями;

надання гарантії та поруки за кредитами суб'єктів малого і середнього підприємництва;

надання кредитів, у тому числі мікрокредитів, для започаткування і ведення власної справи;

надання позик на придбання і впровадження нових технологій;

компенсація видатків на розвиток кооперації між суб'єктами малого і середнього підприємництва та великими підприємствами;

фінансова підтримка впровадження енергозберігаючих та екологічно чистих технологій;

інші види не забороненої законодавством фінансової державної підтримки [12].

Але на таку підтримку можуть розраховувати лише ті суб'єкти малого і середнього підприємництва, які відповідають критеріям, встановленим Господарським Кодексом України.

Для оптимізації системи оподаткування не обов'язково застосовувати спеціальні податкові режими, так, більшість розвинених країн оподатковують малий бізнес на загальних підставах, надаючи певні цільові податкові пільги конкретним видам діяльності або суб'єктам господарювання.

Уряди провідних країн визнають, що малі фірми несуть завеликий тягар на дотримання податкового законодавства. Проте ефективність стандартних засобів вирішення цієї проблеми, а саме запровадження спрощених режимів оподаткування малого бізнесу, залишається неоднозначною. Наприклад, дослідження (Engelschalk, Loerick) показує, що в країнах Східної Європи та Центральної Азії режими спрощеного оподаткування не сприяють розвитку бізнесу та його подальшому переходу до стандартного податкового режиму, а також можуть нести ризик недоотримання податкових надходжень [7].

Згідно з податковим законодавством різних країн світу малому підприємству можуть надаватися податкові пільги у вигляді зменшення оподатковуваного прибутку, зменшення податкового зобов'язання чи звільнення від оподаткування.

Зменшення прибутку до оподаткування можливе за рахунок прискореної чи одноразової амортизації. Зокрема Франція дозволяє прискорену амортизації

об'єктів робототехніки за 2 роки, а не протягом терміну їх корисного використання. Австралія ввела можливість одноразової амортизації для малих підприємств та дозволяє списати на витрати активи вартістю до 20 000 AUD протягом 1 року.

Податкові пільги пов'язані зі зменшенням суми податкового зобов'язання надаються у вигляді інвестиційних податкових кредитів, податкових знижок на витрати, пов'язаних із науково-дослідними роботами, податкових кредитів на зайнятість. Для прикладу, у Кореї малі підприємства, які інвестують в матеріальні активи чи в обладнання пов'язані із інноваціями, підвищеною продуктивністю, збереженням енергії чи в обладнання соціального забезпечення для працівників можуть застосовувати інвестиційний податковий кредит від 3 до 10% своїх капітальних витрат на такі об'єкти.

Франція надає дослідницькі податкові кредити малим інноваційним компаніям, якщо їх витрати на науково-дослідні роботи досягають 15% від загальних витрат. В Аргентині для працедавців суб'єктів малого бізнесу діє знижена 17% ставка внесків на соціальне страхування.

Ще одним видом податкових пільг є можливість звільнення від оподаткування. Зокрема у Франції інноваційні стартапи повністю звільнені від оподаткування податком на прибуток у перший рік існування та сплачують 50% даного податку протягом другого року функціонування. Податкові пільги у вигляді звільнення від оподаткування можуть проявлятися також у заміні окремих податків спрощеною системою оподаткування.

Результати досліджень умов оподаткування в різних країнах показали, що найбільш доцільними і ефективними напрямками податкових стимулів є [18, с. 90-91]:

зниження ставки прибуткового податку для підприємств та асоціацій з метою оптимізації грошового потоку, стимулювання попиту та інвестиційної привабливості та допомоги цим компаніям зберегти свою конкурентоспроможність на міжнародному ринку (Канада, Італія, Росія,

Тайвань, Японія, Сінгапур, Чехія) Республіка, Угорщина, Україна, Нідерланди, Південна Корея);

збільшення податкового кредиту на науково-дослідні роботи, що створює додатковий стимул інвестиційного розвитку в нестабільних економічних умовах (Австралія, Франція, Росія, Бельгія, Ірландія, Сінгапур, Канада, Італія, Південна Корея);

внесення змін до непрямих податків для підтримки попиту шляхом зниження вартості товарів і послуг (Англія, Австралія, Канада, Франція, Індія, Росія, Бельгія, Китай, Гонконг, Ірландія, Швейцарія, Бразилія, Чехія) , Угорщина, Нідерланди);

внесення змін до податку на прибуток з метою зростання попиту шляхом збільшення реальних доходів, особливо для платників податків з низьким і середнім доходом (Англія, Аргентина, Чехія, Росія, Тайвань, Австралія, Угорщина, Південна Корея, Бразилія, Ірландія, Швейцарія).

У деяких країнах, окрім альтернативної системи оподаткування, вводять додаткові умови зменшення суми сплати податків у сфері малого бізнесу, що сприяє відмові від тіньової господарської діяльності і дає змогу збільшити обсяги податкових надходжень до бюджету. Однією з найпоширеніших форм стимулювання розвитку сектору малого підприємництва в розвинутих країнах Європи є створення для них преференцій в оподаткуванні шляхом введення спеціальних податкових правил або застосування загальних правил з окремими пільгами для малих підприємств.

В частині удосконалення адміністрування малого бізнесу можна запропонувати наступне:

1) ДПС – забезпечити, щоб при прийнятті рішення про зупинення реєстрації податкової накладної чи визнання платника податків «ризиковим», відповідний платник податків отримував інформацію щодо фактичних підстав/обставин його діяльності, які стали причиною прийняття такого рішення. Така інформація повинна бути достатньою для того, щоб платник податків міг зрозуміти, які документи йому необхідно надати або яким чином

змінити свою діяльність для реєстрації податкової накладної або виключення з переліку ризикових платників.

2) Керівництву ДПС та ДМС – здійснити організаційні заходи для забезпечення обов'язковості та оперативності виконання підлеглими рішень судів та притягнення до дисциплінарної відповідальності за затримку з їхнім виконанням.

3) Законодавчо обмежити строк утримання слідчим вилучених під час обшуку оригіналів документів та іншого майна, яке не містить слідів злочину, а також – обмежити строк проведення експертиз в межах кримінального провадження.

Розвиток малого бізнесу є одним із першочергових пріоритетів Уряду України, що закріплено не лише в Угоді про асоціацію України з Європейським Союзом (Угода про асоціацію з ЄС), але і відображено у Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України (КМУ) від 24 травня 2017 року № 504-р. З метою реалізації Стратегії МСП КМУ своїм розпорядженням від 10 травня 2018 року № 292-р затвердив План заходів, що, у свою чергу, передбачав досягнення конкретних цілей державними органами, пов'язаними з напрямками, визначеними Стратегією МСП.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи все сказане, варто зазначити, що спрощена система оподаткування є важливим джерелом державної фінансової підтримки в першу чергу мікропідприємництва, зокрема фізичних осіб-суб'єктів господарювання.

Багатьом країнам притаманний певний досвід щодо спрощення процедури оподаткування суб'єктів малого бізнесу. Україна також має певну нормативну базу з цього питання. Натомість, потребують подальших досліджень та вдосконалення ті аспекти адміністрування податків, які зменшують витрати на дотримання податкового законодавства.

Обсяги надходження податкових платежів від малого бізнесу є основним джерелом наповнення місцевих бюджетів громад. Податкова система кожної країни має бути побудована так, аби збалансувати потреби усіх сторін податкових відносин та мінімізувати витрати на дотримання податкового законодавства.

Загальна кількість діючих суб'єктів господарювання в Україні за 2010 – 2020 року скоротилась на 9,63%. При чому кількість підприємств-юридичних осіб скоротилась на 1,32%, а фізичних осіб – підприємців – на 11,38%.

У складі діючих суб'єктів господарювання в Україні частка підприємств-юридичних осіб зросла з 17,35% у 2010 році до 18,94% у 2020 році. Решта приходить на фізичних осіб-підприємців.

З 1 січня 2021 року обсяги доходу для ФОПів, що працюють на єдиному податку, встановлюються залежно від розміру мінімальної заробітної плати на 1 січня податкового року. Нова градація ФОП за доходами виглядає так:

I група - до 1 002 000 грн (167 мінімальних зарплат)

II група - до 5 004 000 грн (834 мінімальних зарплат)

III група - до 7 002 000 грн (1167 мінімальних зарплат).

Мікро-, мале та середнє підприємництво в Україні завжди існувало у складних соціально-економічних умовах. Нинішня ситуація зумовлена подоланням третьої хвилі економічної кризи починаючи з 2014 року з огляду на

військовий конфлікт на сході країни, анексію Криму, і нині характеризується ключовою позицією сектору малого бізнесу в економіці.

В Україні підприємства малого бізнесу є важливими роботодавцями, які роблять значний внесок у валовий внутрішній продукт України.

У загальному обсязі виробленої та реалізованої продукції частка малих підприємств становила 18,7%, а частка ФОПів – 9,15%. Також слід зазначити, що обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) малими підприємствами у 2010 році становив 568267,1 млн.грн., а у 2020 році він становив 2064120,7 млн.грн.. тобто відбулося його зростання майже у 2,6 рази. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) ФІОПами у 2010 році становив 230418,2 млн.грн., а у 2020 році він становив 1012426 млн.грн., тобто відбулося його зростання майже у 3,4 рази. Таке зростання пов'язане переважно із збільшенням цін в Україні.

Малий бізнес в ринковій економіці виступає провідним сектором, завдяки малому бізнесу визначаються темпи економічного і соціального розвитку країни, структуру і якість ВВП.

На сьогоднішній день розвиток малого бізнесу в Україні залишається на низькому рівні. Така ситуація спровокована слабким доступом до фінансування і низьким зростанням конкуренції. Також недосконалою є податкова система. Сучасна податкова система держави створила “хороші” умови для переходу малих підприємств у тіньовий сектор економіки. Більшість підприємств приховують свої доходи, щоб сплатити менший податок. Неefективне оподаткування розглядається як перешкода в розвитку сектора малого бізнесу.

Стимулювання підприємницької діяльності через створення сприятливих умов її оподаткування є одним з пріоритетних завдань уряду держави. Лише за умов державної підтримки розвитку підприємництва економіка країни може отримати значні вигоди у вигляді зростання показників продуктивності внаслідок покращення адміністрування податків та зменшення витрат на дотримання податкових вимог.

Інвестиції в покращення якості адміністрування – це питання збільшення податкових надходжень, інструмент розвитку малого бізнесу та сприяння економічному зростанню держави на макроекономічному рівні.

Для суб'єктів малого бізнесу, необхідно вводити податкові пільги на рівні загальної системи оподаткування одночасно із її спрощенням та уніфікацією обліку. Особливу увагу варто звернути на податкові пільги пов'язані із зменшенням оподатковуваного прибутку, оскільки малі підприємства в основному є високо витратними підприємницькими структурами.

Стосовно першої та другої груп спрощеної системи оподаткування необхідно пов'язати базу оподаткування із річним доходом для забезпечення принципу справедливості та оптимізації податкового навантаження. Перспективами по дальших досліджень є розгляд найефективніших податкових пільг у межах загальної системи оподаткування та напрями оптимізації внесків у фонди соціального страхування для суб'єктів малого підприємництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Брехов С. С. Актуальні проблеми теорії та практики оподаткування. Ірпінь. Нац. ун-т ДПС України, 2013. С.553.
2. Апостолук, О. Ю. Напрями вдосконалення оподаткування малого підприємництва в Україні. 2019. №7. С. 93–97.
3. М.В. Кучерук, І.І. Румик, В.З. Кузьмінський, А.С. Шуневич. Теоретико-методичні засади оподаткування суб'єктів малого підприємництва та його вплив на господарську діяльність. Економіка невизначеності: практичний погляд на проблему: монографія. Університет "КРОК", 2021. - С. 72-135
4. Білик М., Білик Т. Фінансові результати діяльності малих підприємств: оцінка та прогнозування: монографія. Київ. ТОВ «ПанТот», 2019. 364 с.
5. Варналій З., Васильців Т., Покришка Д. Пріоритети вдосконалення державної політики розвитку малого підприємництва в Україні. Стратегічні пріоритети. 2019. № 2. С. 49–54.
6. Господарський Кодекс України № 436. Верховна рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
7. Плетенецька С.М. Фінансове планування на підприємстві. Актуальні питання сучасної науки та практики: матеріали науково-практичної конференції (м. Київ, 15 листопада 2018 р.). Університет "КРОК", 2018. С.131 -133
8. Грановська І.В. Вплив оподаткування на економічну діяльність підприємств. «Молодий вчений» - № 1 (41)2021. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2021/1/135.pdf>.
9. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва. Державний комітет статистики України. 2021. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Дрига С. Г. Мале підприємництво України: будівництво, управління та довідка : монографія. Київ : ТОВ «ДКС центр», 2019. 362 с.

11. Коба О.В. Шинкар Ю.Л. Порівняльний аналіз загальної та спрощеної системи оподаткування: особливості застосування, проблеми та напрями їх вирішення. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2019. Вип. 25. С. 116–120.
12. Ковальчук, І. С. Аналіз рівня оподаткування суб'єктів малого підприємництва в Україні. Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics». 2017. № 5. С. 29-35. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/taxation-analysis-of-small-enterprise-subsidiaries-in-ukraine>.
13. Ковова І. С. Напрями реформування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності. "Ефективна економіка". 2021. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4411>.
14. Корінев В.Л., Пивоваров М.Г., Погрібняк М.А., Брильов С.І. Стан, користуючись державним регулюванням діяльності малих підприємств в Україні: монографія. Запоріжжя, 2019. 244 с.
15. Лещенко, Р. М. Напрямки вдосконалення оподаткування малого підприємництва: євроінтеграційний аспект. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2021. Вип. 43. Т. 2. С. 72–75.
16. Логвіновська С.І. Концептуальні підходи до спрощеної системи оподаткування в Україні. URL: [file:///C:/Users/73/Downloads/ecfor_2013_3_32%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/73/Downloads/ecfor_2013_3_32%20(1).pdf).
17. Не розмір, а якість: найкращий спосіб підтримати МСБ – низькі витрати на сплату податків. 2020. URL: <https://voxukraine.org/uk/ne-rozmir-a-yakist-najkrashhij-sposib-pidtrimati-msb-nizki-vitrati-na-splatu-podatkiv>.
18. Офіційний сайт Державної статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
19. Офіційний сайт Міністерства фінансів. URL: <https://minfin.com.ua/ua>.
20. Падерін І.Д., Горященко Ю.Г. Стратегічне управління на підприємствах малого та середнього бізнесу. Економічний вісник Донбасу. 2020. № 2. С. 163–167.

21. Падерін, І. Д. Стратегічне управління на підприємствах малого та середнього бізнесу. Економічний вісник Донбасу. 2019. № 2. С. 163–167. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvd_2019_2_22.
22. Пивоваров, М. Г. Розширення інтеграції промисловості з інституцією малого і середнього підприємництва України. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2018. № 4/5. С. 84–89.
23. Податковий кодекс України: прийнятий Верховною Радою України 2 груд. 2010 р. № 2755-VI. Верховна рада України. URL :<http://zakon4.rada.gov.ua>.
24. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. Закон України № 996-XIV від 16.07.1999р. (редакція від 16.11.2018, підстава 2545-VIII). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
25. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні. Закон України № 4618-VI від 22.03.2012р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>.
26. Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва Президент України; Указ від 03.07.1998 № 727/98. Верховна рада України. URL :<http://zakon4.rada.gov.ua>.
27. Святенко І. Спрощення оподаткування як метод податкового стимулювання малого підприємництва. Економічний простір. 2019. № 83. С. 113–120.
28. Слатвінська М. О. Альтернативні системи оподаткування малого бізнесу: стан, проблеми, перспективи: монографія. Одеса: ОНЕУ, 2012. С. 252.
29. Солованюк, С. М. Спрощена система малого бізнесу в Україні. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». 2019. № 2 (24), С. 126–129.
30. Стан, користуючись державним регулюванням діяльності малих підприємств в Україні: монографія. Запоріжжя, 2019. С. 244.
31. Черепанин М.І. Оподаткування суб'єктів малого бізнесу: сучасний стан та напрями реформування. «Молодий вчений». 2020. № 12.1. С. 996–1001.
32. Agu, G. A. Impact of taxation on the performance of small and medium Enterprises in Aba, Abia State, Nigeria. 2019. Vol. 7. P. 1–15. URL: <http://dx.doi.org/10.14738/abr.73.2.6359>.

33. Belz, T. Taxes and firm size: Political cost or political power? *Journal of Accounting Literature*. 2019. Vol. 42. P. 1–28.
34. Doing Business 2018, World Bank. URL: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine#paying-taxes>.
35. Gogol, TA Tax methods of regulating the development of small business in the developed. *Scientific Bulletin of Polissya*. 2017. № 1 (9), part 1. P. 87-92
36. Halunko, V. V. Foreign experience for financing small and medium business. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. Vol. 4, No. 5. P. 40–45. URL: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-5-40-45>
37. Miller, G. Taxes and the location of U.S. business activity abroad. *National Tax Journal*. 2019. Vol. 72. Iss. 1. P. 165–192.
38. Vistnes P. *National Tax Journal*. 2019. Vol. 72. Iss. 1. P. 165–192. URL: <dx.doi.org/10.17310/ntj.2019.1.06>
39. Williams, C.C. Cross-country variations in the participation of small businesses in the informal economy: An institutional asymmetry explanation. *Journal of Small Business*. 2016. Vol. 23. Iss. 1. P. 3–24.
40. Ганзевич В.П. Перспективи податкового стимулювання суб'єктів малого підприємництва в Україні в умовах змін податкового законодавства. *Розвиток економіки України: уроки сьогодення-реалії майбутнього*: Матеріали науково-практичної конференції. (20 грудня, м. Київ, 2021 р.). ГО "САМ", 2021.
41. Лук'янова Н., Зайцева О. Пандемія коронавірусу: правові механізми захисту трудових та соціальних прав працівників. URL: http://rv.dsp.gov.ua/wp-content/uploads/2021/02/lhsi_pandemya_koronavirusu.pdf
42. Грушко В.І. Перспективи розвитку спрощеного оподаткування малого підприємництва в Україні. *Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: матеріали III Міжнародної конференції*. Університет "КРОК", 2021. URL: <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2021/paper/view/920>
43. Варналій З. С. *Мале підприємництво: основи теорії і практики*. 2008. 302 с.

44. Krasota O.V., Melnyk T. H., Borysenko O. A. The change in priorities of state regulation of the small businesses' development. URL: http://journals.uran.ua/nvp_chntu/article/view/100946
45. Підтримка малого і середнього підприємництва. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostannya/pidtrimka-malogo-i-serednogo-pidpriyemnictva>
46. Чуприна Л.В., Юзовицька С.А. Світовий досвід розвитку малого підприємництва та його використання в Україні. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/32_2019_ukr/41.pdf
47. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
48. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV (із змінами та доповненнями). URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ed_2006_02_09/T990996.html
49. An official website of the European Union. URL: <https://ec.europa.eu/>
50. Офіційний сайт Державної служби статистики України: веб-сайт: URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
51. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 травня 2020 р. № 534 «Про затвердження Державної програми стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID- 19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на 2020-2022 роки». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-programi-stimulyuvannya-ekonomiki-534-270520>

ДОДАТКИ

Фінансова звітність Університету КРОК за 2020 рік

Назва рядка	Код рядка	На початок звітного періоду, тис. грн	На кінець звітного періоду, тис. грн
Нематеріальні активи	1000	2 853.00	2 700.50
первісна вартість	1001	20 581.00	21 129.80
накопичена амортизація	1002	17 728.00	18 429.30
Незавершені капітальні інвестиції	1005	0.00	0.00
Основні засоби	1010	18 523.00	17 095.90
первісна вартість	1011	60 313.00	62 137.50
знос	1012	41 790.00	45 041.60
Довгострокові біологічні активи	1020	0.00	0.00
Довгострокові фінансові інвестиції	1030	4 219.00	864.30
Інші необоротні активи	1090	2 204.00	2 204.00
I. Необоротні активи	1095	27 799.00	22 864.70
Запаси	1100	474.00	4.20
у тому числі готова продукція	1103	0.00	0.00
Поточні біологічні активи	1110	0.00	0.00
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1125	454.00	1 666.50
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1135	21.00	68.20
у тому числі з податку на прибуток	1136	0.00	0.00
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	1 755.00	5 288.40
Поточні фінансові інвестиції	1160	0.00	0.00
Гроші та їх еквіваленти	1165	5 840.00	9 950.80
Витрати майбутніх періодів	1170	0.00	0.00
Інші оборотні активи	1190	0.00	1.90
II. Оборотні активи	1195	8 544.00	16 980.00
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	0.00	0.00
Баланс	1300	36 343.00	39 844.70

Баланс (Пасив)

Назва рядка	Код рядка	На початок звітного періоду, тис. грн	На кінець звітного періоду, тис. грн
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	12 791.00	12 791.00
Додатковий капітал	1410	0.00	119.20
Резервний капітал	1415	0.00	0.00
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	10 984.00	11 707.00
Неоплачений капітал	1425	0.00	0.00
I. Власний капітал	1495	23 775.00	24 617.20
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	1595	2 861.00	3 437.10
Короткострокові кредити банків	1600	0.00	0.00
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610	48.00	43.00
товари, роботи, послуги	1615	90.00	207.80
розрахунками з бюджетом	1620	42.00	97.20
у тому числі з податку на прибуток	1621	0.00	82.00
розрахунками зі страхування	1625	0.00	0.00
розрахунками з оплати праці	1630	2 681.00	0.00
Доходи майбутніх періодів	1665	6 429.00	11 025.70
Інші поточні зобов'язання	1690	417.00	416.70
III. Поточні зобов'язання	1695	9 707.00	11 790.40
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	0.00	0.00
Баланс	1900	36 343.00	39 844.70

Звіт про фінансові результати

Назва рядка	Код рядка	За звітний період, тис. грн		За аналогічний період попереднього року, тис. грн	
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	83 385.20	86 750.00		
Інші операційні доходи	2120	1 447.50	777.00		
Інші доходи	2240	728.80	1 044.00		
Разом доходи (2000 + 2120 + 2240)	2280	85 561.50	88 571.00		
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	67 654.20	69 984.00		
Інші операційні витрати	2180	16 436.60	17 412.00		
Інші витрати	2270	578.10	303.00		
Разом витрати (2050 + 2180 + 2270)	2285	84 668.90	87 699.00		
Фінансовий результат до оподаткування (2280 - 2285)	2290	892.60	872.00		
Податок на прибуток	2300	169.60	158.00		
Чистий прибуток (збиток) (2290 - 2300)	2350	723.00	714.00		

Інформація про ФОПів у Києві на січень 2022 року

Статистика фізичних осіб-підприємців: Статистика юридичних осіб:

припинено	3690016	зареєстровано	1270446
зареєстровано	2015105	припинено	335600
зареєстровано, свідоцтво про державну реєстрацію недійсне	62332	в стані припинення	144496
скасовано	13434	зареєстровано, свідоцтво про державну реєстрацію недійсне	98375
в стані припинення	3336	скасовано	4591
порушено справу про банкрутство	333	порушено справу про банкрутство	1827
		порушено справу про банкрутство (санація)	130

Найпопулярніші види діяльності:

Неспеціалізована оптова торгівля	517664
Надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна	508729
Інші види роздрібної торгівлі в неспеціалізованих магазинах	407167
Консультавання з питань інформатизації	334643
Комп'ютерне програмування	324858
Оброблення даних, розміщення інформації на веб-вузлах і пов'язана з ними діяльність	298209
Інша діяльність у сфері інформаційних технологій і комп'ютерних систем	280248
Роздрібна торгівля в неспеціалізованих магазинах переважно продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами	269716
Надання інших інформаційних послуг, н.в.і.у.	264879
Вантажний автомобільний транспорт	261159

Фінансова звітність малого підприємства

Баланс (Форма № 1-м)

Актив	Код рядка	Сальдо рахунку	Порядок заповнення згідно з НП(С)БО 25
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	р. 1001 – р. 1002 включається в підсумок балансу	Відображається вартість об'єктів, віднесених до складу нематеріальних активів (далі – НА; пп. 2.1 п. 2 розд. II НП(С)БО 25) Наводиться сума залишкової вартості, яка включається в підсумок балансу
Первісна вартість	1001	Сальдо Дт 12	Наводиться сума первісної вартості НА (крім гудвілу) (визначається згідно з п. 10-18 П(С)БО 8)
Накопичена амортизація	1002	Сальдо Кт 133	Сума накопиченої амортизації об'єкта НА з початку його корисного використання (п.25-31 П(С)БО 8)
Незавершені капітальні інвестиції	1005	Сальдо Дт 15	Відображається вартість незавершених на дату балансу капітальних інвестицій в оборотні активи на будівництво, реконструкцію, модернізацію (інші поліпшення, що збільшують первісну (переоцінену) вартість), виготовлення, придбання об'єктів матеріальних необоротних активів (у т. ч. необоротних матеріальних активів, призначених для заміни діючих, і устаткування для монтажу) (п. 2.2 п. 2 розд. II). За дебетом рахунку 15 «Капітальні інвестиції»

			<p>відображається збільшення зазначених витрат на придбання або створення матеріальних та нематеріальних необоротних активів, за кредитом — їх зменшення (уведення в дію, прийняття в експлуатацію придбаних або створених НА тощо) (Інструкція по застосуванню плану рахунків від 30.11.99 р. № 291 (далі – Інструкція № 291).</p>
<p>Основні засоби:</p>	1010	<p>Р. 1011 – р. 1012 + сальдо Дт субрахунку 100 у частині інвестиційної нерухомості, що обліковується за справедливою вартістю</p> <p>Включається в підсумок балансу</p>	<p>Наводиться вартість (згідно з пп. 2.3 п. 2 розд. II):</p> <ul style="list-style-type: none"> • власних ОЗ; • отриманих на умовах фінансового лізингу; • отриманих на умовах довірчого управління об'єктів і орендованих цілісних державних майнових комплексів, які віднесені до складу ОЗ; • інших необоротних матеріальних активів; • майна, отриманого державними (казенними) та комунальними підприємствами на праві господарського відання чи праві оперативного управління; • справедлива вартість об'єктів інвестиційної нерухомості. <p>Відображається залишкова вартість ОЗ, яка включається в підсумок балансу.</p> <p>Облік ОЗ здійснюється відповідно до П(С)БО 7 та Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку основних засобів,</p>

			затверджених наказом Міністерства фінансів від 30.09.03 р. № 561.
Первісна вартість	1011	Сальдо Дт 10, 11 <i>(крім сальдо ДТ субрахунку 100 у частині інвестиційної нерухомості, що обліковується за справедливою вартістю)</i>	Наводиться первісна (переоцінена) вартість ОЗ та інших необоротних матеріальних активів, а також первісна вартість інвестиційної нерухомості, якщо не можна достовірно визначити її справедливу вартість (п. 16 П(С)БО 32).
Знос	1012	Сальдо Кт 131, 132, 135	Наводиться знос ОЗ та інших необоротних матеріальних активів, а також інвестиційної нерухомості, яка обліковується за первісною вартістю (абзац другий пп. 2.3 п. 2 розд. II)
Довгострокові біологічні активи (ДБА)	1020	Сальдо Дт 161, 163, 165 або Сальдо Дт 162, 164, 166 – Сальдо Кт 134	Наводиться справедлива вартість ДБА (сальдо Дт субрахунків 161, 163, 165 відповідно до Інструкції № 291). У разі якщо ДБА обліковуються за первісною вартістю, у цій статті наводиться їх залишкова вартість, яка включається до підсумку балансу (Сальдо Дт субрахунків 162, 164, 166 – Сальдо Кт 134) (пп. 2.4. п. 2 розд. II).

Обліковуючи ДБА, слід зважати, що згідно з Інструкцією № 291 рахунок 16 «Довгострокові біологічні активи» призначено для обліку ДБА, крім плодоносних рослин, які обліковуються на рахунку 10 «Основні засоби».

Згідно з додатком до П(С)БО 30 до ДБА, на які поширюється дія П(С)БО 30, належать лише дерева в лісі (лісовий масив), а облік плодоносних рослин (виноградники, сади) регулюється іншими П(С)БО (п. 3.4.).

Облік плодоносних рослин регулюється П(С)БО 7, зокрема для цілей бухобліку ОЗ класифікуються за групами, серед яких група «Основні засоби» і підгрупа 5.1.8. «Багаторічні насадження та плодоносні рослини». На рахунку 108 «Багаторічні насадження» ведеться облік ДБА, у тому числі багаторічних насаджень, які не пов'язані із сільськогосподарською діяльністю, та плодоносних рослин, які пов'язані із сільськогосподарською діяльністю»

Визначення поняття «плодоносні рослини» – ДБА, які використовуються в процесі виробництва сільгосппродукції та систематично надають сільгосппродукцію та/або додаткові біологічні активи, наведено в п. 4 П(С)БО 30, але їх облік регулюється П(С)БО 7.

Довгострокові фінансові інвестиції	1030	Сальдо Дт 14	Відображаються фінінвестиції на період більше одного року, а також усі інші фінінвестиції, які не можуть бути вільно реалізовані в будь-який час (пп. 2.5 п. 2 розд. II).
Інші необоротні активи	1090	Сальдо Дт 18,19 (17*)	Наводяться суми інших необоротних активів, які не можуть бути включені до згаданих вище статей розділу «Необоротні активи»
* У разі переходу підприємств на застосування НП(С)БО 25 до цієї статті на початок звітного року також включаються дані, наведені у статті «Відстрочені податкові активи» (ряд. 1045) Балансу (форма № 1) на кінець попереднього року (пп. 2.6 п. 2 розд. II НП(С)БО 25)			
Усього за розділом I	1095		Відображається загальна сума за розд. I. Необоротні активи: р. 1000 + р. 1005 + р. 1010 + р. 1020 + р. 1030 + р. 1090 = р. 1095
II. Оборотні активи			
Запаси: (включається у підсумок балансу)	1100	Сальдо Дт 20, 22, 23, 25-28 (не враховується сальдо Дт 286 «Необоротні активи та групи вибуття, утримувані для продажу»)	Відображається вартість (пп. 2.7 п. 2 розд. II): <ul style="list-style-type: none"> • запасів сировини; • основних і допоміжних матеріалів; • палива; • покупних напівфабрикатів і комплектувальних виробів; • запасних частин; • тари (крім інвентарної); • будівельних матеріалів; • інших матеріалів, призначених для використання в ході нормального операційного циклу; • витрат на незавершене виробництво і незавершені роботи (послуги); • валова заборгованість замовників за будівельними контрактами

<p>У тому числі готова продукція (у підсумок балансу не включається)</p>	<p>1103</p>	<p>Сальдо Дт 26, 27, 28 (не враховується сальдо Дт 286 «Необоротні активи та групи вибуття, утримувані для продажу»)</p>	<p>Відображається:</p> <ul style="list-style-type: none"> • готова продукція, в якій наводиться собівартість виробів на складі, обробка яких закінчена та які пройшли випробування, приймання; • сільськогосподарська продукція; • покупна вартість товарів, придбаних підприємствами для подальшого продажу
<p>Поточні біологічні активи*</p>	<p>1110</p>	<p>Сальдо Дт 21</p>	<p>Відображається вартість поточних біологічних активів тваринництва (дорослі тварини на відгодівлі та в нагулі, птиця, звірі, кролі, дорослі тварини, вибракувані з основного стада для реалізації, молодняк тварин на вирощуванні і відгодівлі), а також рослинництва (зернові, технічні, овочеві та інші культури), облік яких ведеться відповідно до П(С) 30 (пп. 2.8. п. 2 розд. II).</p>
<p>* Якщо біологічний актив не використовується в сільгоспдіяльності та утримується для продажу або напрям його використання не визначено, то на нього не поширюється дія П(С)БО 30, про що зазначено в п. 3.3 цього стандарту, і він визнається запасом та відображається в ряд. 1100 (п. 2.2 розд. 2 Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку біологічних активів, затверджених наказом Мініну від 29.12.06 р. №1315).</p> <p>Якщо біологічний актив використовується в іншій діяльності, ніж сільськогосподарська, та очікуваний строк його використання більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік), то він визнається основним засобом та відображається в ряд. 1010.</p>			
<p>Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги</p>	<p>1125</p>	<p>Сальдо Дт 34, 36 за мінусом Сальдо Кт 38</p>	<p>Відображається заборгованість покупців або замовників за реалізовані їм продукцію, товари, роботи або послуги, включаючи забезпечену вексями заборгованість, яка скоригована на резерв сумнівних боргів (нетто), що відноситься до заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги, включаючи забезпечену вексями (пп. 2.9 п. 2 розд. II)</p>

Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1135	Сальдо Дт 378, 641, 642, 651, 652	Відображається визнана дебіторською заборгованість казначейських, фінансових і податкових органів, державних цільових фондів, зокрема за розрахунками з тимчасової непрацездатності (пп. 2.10 п. 2 розд. II)
У тому числі з податку на прибуток	1136	Сальдо Дт 641 «Розрахунки за податком на прибуток»	Наводиться ДЗ з податку на прибуток (не включається в підсумок балансу).
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	Сальдо Дт 37 (не враховувати сальдо Дт 378), 66* , 653, 654, 68 за мінусом Сальдо Кт 38	Відображається заборгованість дебіторів, яка не включена до інших статей ДЗ, скоригована на резерв сумнівних боргів (нетто), що відноситься до іншої заборгованості (пп. 2.11 п. 2 розд. II)
*У цій статті також відображається заборгованість працівників перед підприємством за операціями з оплати праці (пп. 2.29 п. 2 розд. II).			
Поточні фінансові інвестиції	1160	Сальдо Дт 352	Відображаються фінансові інвестиції на строк, що не перевищує один рік, які можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент (крім інвестицій, які є еквівалентами грошових коштів) (пп. 2.12 п. 2 розд. II).
Гроші та їх еквіваленти	1165	Сальдо Дт 30, 31, 333-335, 351	Відображаються: <ul style="list-style-type: none"> • готівка в касі підприємства; • гроші на поточних та інших рахунках у банках; • грошові кошти в дорозі; • електронні гроші (крім наперед оплачених карток цільового використання: дисконтних карток торговців, карток АЗС, квитків для проїзду в міському транспорті тощо, які приймаються як засіб платежу виключно їх емітентами).

Кошти, які не можна використати для операцій протягом одного року, починаючи з дати балансу, або протягом операційного циклу внаслідок обмежень, виключаються зі складу оборотних активів та відображаються як необоротні активи (абзац другий пп. 2.13 п. 2 розд. II НП(С)БО 25).			
Витрати майбутніх періодів	1170	Сальдо Дт 39	Відображаються витрати, що мали місце протягом поточного або попередніх звітних періодів, але належать до наступних звітних періодів (пп. 2.15 п. 2 розд. II). Перелік витрат наведено в Інструкції № 291.
Інші оборотні активи	1190	Сальдо Дт 331, 332	Наводяться суми оборотних активів, які не включені до згаданих вище статей розділу «Оборотні активи» (пп. 2.14 п. 2 розд. II)
Усього за розділом II	1195		Відображається загальна сума за розділом II. Оборотні активи: р. 1100 + р. 1110 + р. 1125 + р. 1135 + р. 1155 + р. 1160 + р. 1165 + р. 1170 + р. 1190
III. НА, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	Сальдо Дт 286	Відображається вартість НА та груп вибуття, які утримуються для продажу, що визначається відповідно до П(С)БО 27 (пп. 2.16 п. 2 розд. II)
Баланс	1300		Підсумок балансу: р. 1095 + р. 1195 + р. 1200 = р. 1300

Пасив балансу

Пасив	Код рядка	Сальдо рахунку	Порядок заповнення згідно НП(С)БО 25
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	Сальдо Кт 40	Наводиться зафіксована в установчих документах сума статутного капіталу підприємства з урахуванням суми внесків до оголошеного, але ще не

			зареєстрованого статутного капіталу. Підприємства, для яких не передбачено фіксовану суму статутного капіталу, відображають у цій статті суму фактичного внеску власників до статутного капіталу підприємства (пп. 2.17 п. 2 розд. I І)
У цій статті також наводиться сума пайового капіталу (пайових внесків) членів споживчого товариства, спілок та інших організацій, внески засновників підприємства понад статутний капітал			
Додатковий капітал	1410	Сальдо Кт 41, 42	Відображаються (пп. 2.18 п. 2 розд. II): <ul style="list-style-type: none"> • сума дооцінки НА; • вартість безоплатно отриманих підприємством від інших юридичних або фізичних осіб НА; • види додаткового капіталу
Резервний капітал	1415	Сальдо Кт 43	Наводиться сума резервів, створених відповідно до законодавства або установчих документів за рахунок нерозподіленого прибутку підприємства (пп. 2.19 п. 2 розд. II)
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	Сальдо Кт 441 (прибуток), або Сальдо Дт 442 (збиток)	Відображається сума нерозподіленого прибутку або непокритого збитку. Сума непокритого збитку наводиться в дужках та вираховується при визначенні підсумку власного капіталу (пп. 2.20 п. 2 розд. II)
<p>У першому місяці року переходу на застосування П(С)БО 25 сальдо рахунків 17 «Відстрочені податкові активи» і 54 «Відстрочені податкові зобов'язання» підлягає згортання взаємною кореспонденцією цих рахунків із відображенням різниці на рахунку 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)»: Дт 54 – Кт 17 – взаємне згортання сальдо; Дт 441(442) – Кт 17 – відображення різниці на рахунку 44, якщо сальдо рахунку 17 перевищує сальдо рахунку 54; Дт 54 – Кт 441(442) – відображення різниці на рахунку 44, якщо сальдо рахунку 54 перевищує сальдо рахунку 17.</p> <p>Згортання сальдо відстрочених податкових активів та відстрочених податкових зобов'язань здійснюється в разі переходу на П(С)БО 25, в іншому разі відстрочені податкові активи та відстрочені податкові зобов'язання відображаються в Балансі окремими статтями необоротних активів і довгострокових зобов'язань (п. 14 П(С)БО 17).</p>			

Неоплачений капітал	1425	Сальдо Кт 45, 46 (в балансі суми наводяться в дужках)	Відображається сума заборгованості власників (учасників) за внесками до статутного капіталу. Господарські товариства в цій статті також відображають вилучений капітал, тобто фактичну собівартість часток, викуплених у своїх учасників (пп. 2.21 п. 2 розд. II)
Державні (казенні) та комунальні підприємства відображають передачу майна відповідно до Положення про порядок бухгалтерського обліку окремих активів та операцій підприємств державного, комунального секторів економіки і господарських організацій, які володіють та/або користуються об'єктами державної, комунальної власності, затвердженого наказом Мініну від 19.12.06 р. № 1213			
Усього за розділом I	1495		Відображається загальна сума за розд. I. Власний капітал: р. 1400 + р. 1410 + р. 1415 + р. 1420 (прибуток «+», збиток «-») – р. 1425
II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення	1595	Сальдо Кт 47, 48, 50-55	Наводиться (згідно з пп. 2.22 п. 2 розд. II): <ul style="list-style-type: none"> • сума заборгованості підприємства банкам за отримані від них кредити; • сума довгострокової заборгованості підприємства за зобов'язаннями щодо залучення позикових коштів (крім кредитів банків), на які нараховуються відсотки; • інші довгострокові зобов'язання; • сума залишку коштів цільового фінансування і цільових надходжень, отриманих з бюджету та інших джерел; • кошти, вивільнені від оподаткування у зв'язку з наданням пільг з податку на прибуток (для платників податку на прибуток);

			<ul style="list-style-type: none"> суми забезпечення для відшкодування наступних витрат і платежів
<p>У разі переходу підприємств на застосування НП(С)БО 25 до цієї статті на початок звітного року також включаються дані, наведені у статті «Відстрочені податкові зобов'язання» (рядок 1500 розділу «Довгострокові зобов'язання і забезпечення» Балансу (форма № 1) на кінець попереднього року</p>			
III. Поточні зобов'язання			
Короткострокові кредити банків	1600	Сальдо Кт 60, 684*, 31**	Відображається сума поточних зобов'язань підприємства перед банками щодо отриманих від них короткострокових позик. Зобов'язання за кредитами банків наводяться в Балансі з урахуванням належної на кінець звітного періоду до сплати суми процентів за їх користування (пп. 2.23 п. 2 розд. II)
<p>* Відображаються дані за субрахунком 684 «Розрахунки за нарахованими відсотками» за використання коштів, отриманих у кредит від банків. Нарахування процентів за овердрафт відображається також на субрахунку 684 (Дт 951 – Кт 684).</p> <p>** ОВЕРДРАФТ (overdraft) – форма короткострокового кредиту в межах установленого банком ліміту, що дозволяє здійснювати розрахунки, коли у клієнта на поточному рахунку недостатньо коштів.</p> <p>Якщо бухгалтер відображає овердрафт на рахунку 31 (лист Мінфіну від 29.12.03 р. № 31-04200-30-5/7021), то в ряд. 1600 відображається кредитове сальдо рахунку 31 – овердрафт.</p>			
Поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	1610	Сальдо Кт 61	Наводяться суми зобов'язань, які утворилися як довгострокові, але з дати балансу підлягають погашенню протягом 12 місяців (пп. 2.24 п. 2 розд. II)
товари, роботи, послуги	1615	Сальдо Кт 63, 62	Відображається сума заборгованості постачальникам і підрядникам за матеріальні цінності, виконані роботи та отримані послуги, включаючи заборгованість, забезпечену векселями (пп. 2.25 п. 2 розд. II)
<p>У цій статті також відображається заборгованість постачальникам за невідфактуровані поставки (без супроводжувальних документів) і розрахунки з надлишку ТМЦ, який установлено під час їх приймання.</p>			

розрахунками з бюджетом	1620	Сальдо Кт 64 (641, 642)	Відображається заборгованість підприємства за всіма видами платежів до бюджету, включаючи суму податку з працівників підприємства (пп. 2.26 п. 2 розд. II)
у тому числі з податку на прибуток	1621	Сальдо Кт 641 «Розрахунки за податком на прибуток»	У цій статті окремо наводиться поточна кредиторська заборгованість з податку на прибуток
розрахунками зі страхування	1625	Сальдо Кт 65 (651, 652, 654, 655)	Відображається сума заборгованості з відрахувань на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, страхування майна підприємства та індивідуального страхування його працівників (пп. 2.27 п. 2 розд. II)
розрахунками з оплати праці	1630	Сальдо Кт 66	Відображається заборгованість за нарахованою, але ще не виплаченою сумою оплати праці, а також за депонованою зарплатою (пп. 2.29 п. 2 розд. II)
Доходи майбутніх періодів	1665	Сальдо Кт 69	Відображаються доходи, отримані протягом поточного або попередніх звітних періодів, які належать до наступних звітних періодів (пп. 2.31 п. 2 розд. II)
До доходів майбутніх періодів належать, зокрема, доходи у вигляді одержаних авансових платежів за здані в оренду основні засоби та інші необоротні активи (авансові орендні платежі), передплата газет, журналів, періодичних та довідкових видань, виручка від продажу квитків транспортних і театральних-видовищних підприємств, абонентна плата за користування засобами зв'язку тощо (Інструкція № 291)			
Інші поточні зобов'язання	1690	Сальдо Кт 372, 378, 644, 67, 68 (без урахування субрахунків 684 стосовно відсотків за кредити банків, який відображається у р.1600 та субрахунку 680 , який відображається у розд. IV)	Відображаються суми зобов'язань, не включених до інших статей, наведених у розд. «Поточна кредиторська заборгованість» (пп. 2.30 п. 2 розд. II): <ul style="list-style-type: none"> • заборгованість за одержаними авансами; • заборгованість засновникам у зв'язку з розподілом прибутку;

			<ul style="list-style-type: none"> • заборгованість пов'язаним сторонам; • сума валової заборгованості замовникам за будівельними контрактами
Усього розділом III	за	1695	Відображається загальна сума за розд. III. Поточні зобов'язання: р. 1600 + р. 1610 + р. 1615 + р. 1620 + р. 1625 + р. 1630 + р. 1665 + р. 1690
IV. Зобов'язання, пов'язані з НА, утримуваними для продажу, та групами вибуття		1700	Сальдо Кт Відображаються зобов'язання, пов'язані з необоротними активами та групами вибуття, які утримуються для продажу, що визначаються відповідно до П(С) 27 (пп. 2.28 п. 2 розд. II)
Баланс		1900	Підсумок балансу: р. 1495 + р. 1595 + р. 1695 + р. 1700 = р. 1900
Рядок 1900, графи 3 і 4 = рядок 1300, графи 3 і 4 (Методичні рекомендації з перевірки порівнянності показників фінансової звітності, затверджені наказом Мінфіну від 11.04.13 р. № 476)			